

Utorak, 16. decembar 2003.
Svedok Vesli Klark (Wesley Clark)
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.02 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, sa vašom dozvolom, molio bih da na pola minuta pređemo na privatnu sednicu.

(privatna sednica)

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ja sam napravio jednu veliku grešku kad sam nešto rekao na privatnoj sednici, ali nema potrebe da se vratimo na privatnu sednicu da bi to ispravili. Ja sam rekao tokom glavnog ispitivanja, a zapravo sam trebao da kažem, ne samo tokom glavnog ispitivanja nego tokom cele jučerašnje rasprave.

SUDIJA MEJ: Što se tiče Pretresnog veća, mi nemamo ništa protiv da se ovo objavi u javnosti. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej (May), koliko ja imam vremena?

SUDIJA MEJ: Sat i po.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nisam siguran da će mi biti dovoljno, gospodine Mej, ali pokušaću. Ja sam ovu najnoviju izjavu koju sam juče dobio pogledao. Ona je u odnosu na onu koju sam ja imao skraćena na

ukupno 45 tačaka. A prethodna koju sam ja imao, imala je 131 tačku, od toga je očigledno sužavanje pitanja. Ne samo što ste isključili rat i knjigu i kredibilitet svedoka nego i sužavanje pitanja na samo nekoliko tema, ali i one zaslužuju da se rasprave. Ja ću da idem redom. Tačka 2. Ovde piše, jedna rečenica, generale Klark, koju ja uopšte ne razumem, nemam na engleskom tekst, a na srpskom piše, kaže ...

SUDIJA KVON: Ne dobijamo prevod na engleski. Možete li, molim vas da ponovite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark (Wesley Clark), u tački 2 ima nešto što ja ne razumem, pa bih želeo da mi to objasnite. A prethodno samo napomena, nisam siguran da je sastanak bio 17. avgusta, mislim da je bio ranije, ali je to lako ustanoviti, jer posle tog sastanka ste vi putovali u Sarajevo, i posle tog sastanka je došlo do pogibije članova delegacije. Ali to je faktičko pitanje i lako ga je ustanoviti, ne mogu da tvrdim da je tako, ali čini mi se zbog događaja da je to bilo nešto ranije. A sada mi odgovorite, molim vas, pošto sam ja navodno rekao "sa mnom", što nije tačno, jer sam vas kasnije povezao sa Karadžićem i Mladićem ima rečenica koja kaže: "On će isporučiti Srbe". O kakvoj isporuci Srba vi govorite ovde? Kakve Srbe treba da vam isporučim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, odgovor na pitanje optuženog je da je ovo bio jedan oblik izraza na engleskom jeziku čiji je smisao bio taj da je optuženi zahtevao da razgovaramo sa njim, zato što je on mogao da dovede do sporazuma sa bosanskim Srbima oko uslova mira o kojem smo mi pregovarali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dakle, moje zalaganje za mir i moji napori da se taj mir postigne koji su u ostalom zahvaljujući meni i urodili plodom u Dejtonu (Dayton), vi smatrate da je to neka isporuka, ili šta?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, po mom mišljenju, optuženi je zapravo bio motivirajuća snaga, vodeća snaga po svim, po skoro svim, ako ne i svim pitanjima i aktivnostima u bivšoj Jugoslaviji tokom tog perioda, kako u mirnodopsko, tako i u ratno vreme. I na ovom konkretnom sastanku on je rešio da prihvati, ili da prizna svoju vodeću ulogu i svoju moć nad bosanskim Srbima, i ja sam jednostavno se na ovaj način izrazio da bih stavio do znanja da on nije samo vođa susedne države, već i vođa koji ima uticaj,

moć, ako ne i kontrolu nad bosanskim Srbima. I to je suština onoga što sam ja ovde izjavio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, al' je pogrešna, jer suština vam je pogrešna jer se ovde radi isključivo o mom angažovanju, čak na nametljivom angažovanju na pitanjima mira, a ne o bilo kakvim drugim pitanjima, na pitanjima mira, generale. I to je bio interes celog naroda, i ja sam na tim pitanjima imao podršku celog naroda. A ovde je reč o pitanjima mira, a ne o nečemu drugom. A sad mi recite, molim vas, kaže: "Milošević nam je rekao da je ključno da mu iznesemo uslove za postizanje mira, a da će se on pobrinuti za održavanje izbora ili referenduma". Generale Klark, onda kažete da sam rekao: "Oni se neće oglušiti o volju srpskog naroda". Pa, poznato vam je da se nisu oglušili o volju naroda, da su prihvatili mir, je l' tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja sam ovde samo prepričao ono čega se ja sećam vezano za razgovor na tom prvom sastanku sa Slobodanom Miloševićem. I ovo se iznosi pred Pretresno veće da bi se ustanovila činjenica da je on stavio sebe u vodeću ulogu, kao osobu koja je bila zadužena, koja je bila na čelu celog ovog poduhvata. Dakle, ovo je bila vodeća uloga koje se nije činila normalnom u svetlu međunarodnog prava, jer ovo su bile dve različite zemlje, bivša Jugoslavija i Bosna i Hercegovina. A on je tvrdio da ima vodeću rukovodeću ulogu, ako ne i kontrolu nad onom stranom u Bosni koja je vodila rat, i zato se to nama tako činilo da je drugim rečima on rekao da će obezbediti pristanak bosanskih Srba, drugim rečima.

SUDIJA MEJ: Dakle, ovaj izraz koji je ovde upotrebljen "isporučiti bosanske Srbe" bukvalno prevedeno, ukoliko ja vas dobro shvatam, vi ste mislili to figurativno.

SVEDOK KLARK: Da. Ja nisam svakako mislio bukvalno isporučiti, već je to korišćeno u prenosnom smislu.

SUDIJA MEJ: Da. Dakle, to nije bio njegov izraz, već ste vi na taj način prepričali sadržinu onoga šta se desilo. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, moja vodeća uloga da se postigne mir nije sporna, ali vi sad tu moju vodeću ulogu da se postigne

mir i rezultat koji je postignut stavljate u potpuno drugi kontekst, je l' to vama jasno?

SUDIJA MEJ: Nisam sasvim siguran šta to znači, ovo što general prenosi je vezano za vaše reči i vaše držanje. Prema tome, postavite mu konkretno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa objasnite mi, generale, kažete dalje: "Jedan član delegacije upitao je Miloševića zbog čega bi izbori u Srbiji obavezivali ljude u Bosni i Hercegovini koja je druga zemlja?". A onda ja kažem: "Neće se oglušiti o volju srpskog naroda". Oni se naravno nisu oglušili, al' to je potpuno drugi kontekst. Pogledajte prethodnu izjavu, koju sam ja imao, u tački 101 na prvom sastanku sa Miloševićem, tačka 101 ove izjave, to je na strani 22 prethodne: „Milošević je rekao da želi da se u Bosni održe izbori. Holbruk (Richard Holbrooke) je to protumačio tako da je ono što je Milošević stvarno hteo bio referendum o predlogu mirovnog sporazuma“, dakle, to ste napisali u prethodnoj izjavi. A u ovoj izjavi kažete kako me pita neki član delegacije kako bi izbori u Srbiji obavezivali Bosnu i Hercegovinu. Pa dobro, generale, je l' jasno da ne govorite istinu? Uporedite tačku 101 prethodne izjave gde govorite o istoj stvari i ovu ovde što sada govorite, je l' to tačno ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja mislim da se ovde radi o problemu koji može da iskrсне kad se prevodi sa jednog jezika na drugi. Suština, iako ja nemam tekst pred sobom, mi se čini ista. Iako ja sad ovde ne znam tačno šta piše u tekstu, ali sećam se razgovora koji se doduše odvijao pre osam godina, ali se sećam da je predsednik Milošević meni rekao: "Dajte nam vaše uslove i mi ćemo održati izbore". I kasnije, objašnjavajući nam šta se pod ovim podrazumevalo, ispostavilo se da su na engleskom mislili na referendum, to zapravo nije značilo da su oni na tim izborima birali nekoga na neku funkciju, već je smisao toga bila da se odobri ovaj stav. I razlog zbog koga je ovo važno je to što njegova vodeća uloga se nije odnosila samo na mir, već je to bila jedna generalno gledano vodeća uloga koja je kombinovala strategiju korišćenja sile, zastrašivanja i zatim obraćanja međunarodnoj zajednici i insinstiranje na miru. Dakle, ta kombinacija svih ovih faktora je bila tipična za njegovo držanje tokom celog tog perioda, i mi smo znali da on ima i ove veštine i da ima uticaj. Mi smo znali da se njegov uticaj nije ograničavao samo na insinstiranje na miru, već da je on imao ukupan uticaj nad bosanskim Srbima. Niko nije mogao da kaže tačno koliki je njegov uti-

caj. Mi smo znali da su oni uspjesi koji su Srbi bili postigli bili poništeni kontradiktornošću Hrvata i Muslimana, i da je stoga bilo logično da će on pokušati da zadrži ono što su imali u rukama tako što bi postigao neki sporazum koji bi sačuvao teritoriju koju su Srbi držali u rukama. I dakle, to su bili motivi za koje smo mi pretpostavljali da ih on ima, i imajući to u vidu, mi smo se obratili njemu i pitali ga hoćemo li kontaktirati sa njim ili direktno sa bosanskim Srbima? I on je rekao da se obratimo njemu.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, u paragrafu 101 prethodne izjave je tačka 101 priloga zahteva koji je sastavljen na osnovu beleški do kojih smo došli u radu sa svedokom, ali u svakom slučaju, ovo nije bila verzija koja je bila data svedoku da on to pregleda. I pošto sam ja i ranije o ovome govorio kao o aneksu, kao jednom prilogu, mislim da ovo mora da se objasni da svima bude jasno. Ona vaša odluka koja se ticala materijala po pravilu 70 se nije odnosila na aneks, već na ovu skraćenu verziju po kojoj svedok i svedočio juče.

SUDIJA MEJ: Ukoliko ćemo da se bavimo ovim dokumentom, onda svakako treba svedoku da se da kopija ovog aneksa. Izvolite, gospodine Milošević.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pošto sam vam ja navodno rekao "samo dajte uslove a ja ću se pobrinuti da se to prihvati", recite mi koliko su dugo trajali pregovori u Dejtonu, jesu li trajali tri nedelje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Hoću da pojasnim implikacije diskusije sa optuženim koja se odvijala oko 17. avgusta, ili 17. avgusta. Mi nikad nismo stekli utisak da on lično može da obezbedi sporazum između zaraćenih strana pod onim uslovima, već da je on uzeo na sebe to da obezbedi pristanak bosanskih Srba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali generale, zar u Dejtonu nisu bili intenzivni pregovori između tri strane, i da je tek na kraju došlo do sporazuma na koje su tri strane pristale. Pregovarali smo u Dejtonu, tri delegacije su pregovarale u Dejtonu, je li to tačno, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: To je tačno, časni Sude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate, generale, prvog sastanka delegacija, to je bilo prvog dana, prvog radnog dana, uveče smo svi stigli, prvog radnog dana za jednim velikim okruglim stolom bile su sve de-

legacije, i bili ste svi vi, i predstavnici Kontakt grupe (Contact Group), koliko se sećam? Sećate li se tog prvog dana kako su počeli razgovori?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Sećam se ove početne sednice kad smo otvorili pregovore za velikim stolom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tog prvog radnog dana da je muslimanska delegacija predložila da Republika Srpska bude na 30 i nekoliko procenata teritorije, 34, 35 posto čini mi se, da li se sećate toga?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se ne sećam tog konkretnog pitanja, i to usled toga što možda i nisam bio na celom sastanku, jer sam se u to vreme bavio ne samo onim aktivnostima u kojima je učestvovao ambasador Holbruk, već sam se bavio i vojnim aneksom. A u tim pregovorima su učestvovali i druge zemlje članice NATO. Prema tome, ja se ne sećam ovog konkretnog pitanja, morao bih da pogledam neke svoje izvore da bih mogao da potvrdim ovo. A u svakom slučaju, to inače nije u mojoj izjavi svedoka, prema tome, ja nisam o ovome ni svedočio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Prema tome, da je od te početne pozicije koju su Muslimani imali na tom prvom sastanku, a bile su plenarno prisutne sve delegacije, to nije teško ustanoviti, pa do onoga što je konačno postignuto, 51 prema 49, je bila jedna vrlo teška i duga rasprava koja je vođena tri nedelje da se konačno napravi jedan balans koji će na kraju rezultirati Dejtonski sporazum, je l' tako, generale, ili ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja se svakako sećam da su vođene naporne i duge diskusije u Dejtonu, to je istorijska činjenica. Ti pregovori su trajali dosta dugo, mislim otprilike tri nedelje, dakle, to je sve jasno. I teritorijalna podela do koje je došlo kasnije između federacije i Republike Srpske je bila odprilike po principu 51 prema 49.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, nije lako bilo konačno obezbediti interese da se dođe do te 51 prema 49, u odnosu na početnu poziciju muslimanske strane od 30 i nekoliko posto za Republiku Srpsku, je l' to tačno, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja mislim da je čitav niz ljudi veoma naporno radio na tome da dođe do sporazuma u Dejtonu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, neću da se na tome dalje onda zadržavam. Ali u Dejtonu je u toj evoluciji od početnog predloga Mu-

slimana pa do konačnog rešenja 51 posto 49 nacrtano bezbroj karata. Ja ne razumem šta vam znači ta karta Sarajeva, tu je povučena neka linija, ne vidim, nacrtano je bez ovih karata, mogli ste da donesete stotinu karata koje su crtane o raznim detaljima, šta vam znači ta karta gde ima dve paralelne linije na njoj?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, važnost ove karte je opet nešto što je vezano sa vodećom ulogom ovog optuženog u stvarima koje su se ticale bivše Jugoslavije. Dakle, on je mogao sam da uđe na sastanak i da završi pregovore sa federacijom, i da sam ucrtam tu liniju. On nije nikoga konsultovao, on je mogao sam da povuče tu liniju, i ono što sam ja rekao da je ovo crta koju je upravo on povukao, ova crvena linija, opet ide u prilog tome da je on znao šta je radio, on je povukao tu crtu, i to jasno govori o tome kakva je on ovlašćenja i moć imao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koju sam ja crtu od te dve povukao, generale Klark, ne razumem, nisam valjda povukao obe, a paralelno su jedna pored druge?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja se sećam da ste vi uzeli flomaster, i ja mislim da ste nacrtali ovaj krug sa strane, ne mogu da se setim, ali se sećam da ste ucrtali liniju na kartu. Vi ste sami vodili pregovore sa premijerom Silajdžićam, vi i on ste stajali ispred ove karte i vi ste uneli ovu liniju na kartu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A otkud znate da se nisam ni sa kim konsultovao? Na primer, dobro se sećam svojih razgovora sa Krajišnikom u vezi sa onim koridorom u Goraždu, pošto ja tu teritoriju ne poznajem, a morao sam da veoma, veoma teške pregovore imam o tome. Otkud vi znate, kako možete da kažete nije pitao nikoga, nije se ni sa kim konsultovao?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam rekao da onda kada ste vi povukli tu crtu, niste se konsultovali ni sa kim. Dakle, vodili ste pregovore sa Silajdžićam i ni sa kim se niste konsultovali, e sad šta je bilo pre toga, sa kim se optuženi konsultovao pre toga, ja o tome ne znam ništa. Ja mogu samo da svedočim o onome što sam ja video, a to je da je on mogao da vodi pregovore o linijama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Na kraju je i postignut rezultat taj 51 prema 49, koji je pretpostavljam nesporan, ali da idemo dalje, pošto će mi vreme biti ograničeno. Idemo na ovu tačku 3, kažete da je nekoliko članova delegacije napustilo prostoriju za vreme pauze pri čemu smo ostali Kruzel

(Joseph Kruzel), Klark i Milošević. Prvo, to nije istina, nikada, vaša je delegacija bila vrlo brojna, a bilo je nekoliko mojih saradnika, vi ste imali desetak ljudi i sa mnom je bilo par ljudi, ako je izašao Holbruk, to je nešto drugo, da je izašao možda do toaleta, ali nikada samo vi, Kruzel i ja nismo ostali, ostala je cela delegacija. Što bih ja ostajao sa vama i Kruzelom za vreme pauze? To nema nikakve veze, to nije istina. Vi kažete ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, dozvolite svedoku da odgovor na ovo.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, bila je pauza i ambasador Holbruk jeste otišao do toaleta. Ja ne mogu sada da tvrdim bilo šta za svakog pojedinačnog člana delegacije optuženog. Optuženi je sedeo u fotelji koja se nalazila u čelu stola, i on je bar u tom trenutku ostao u sobi, i dignuvši se sa fotelje ja sam mu prišao, uz mene se nalazio i pomoćnik državnog sekretara Džozef Kruzel. Dakle, to je bila pauza koja je nastupila odmah posle onoga kad je on objavio da može da održi referendum gde će se Srbi na Palama složiti sa bilo kojim uslovima mirovnog sporazuma. I ja sam nastavio jednostavno tu diskusiju, i ja sam mu rekao: "Pa, vi imate takav uticaj nad tim ljudima. Ako imate takav uticaj, kako ste onda dozvolili generalu Mladiću da pobije sve one ljude u Srebrnici". On me je pogledao i rekao: "Generale Klark, ja sam mu rekao da to ne radi, ali me on nije poslušao".

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, to je notorna laž, prvo zato što o Srebrenici uopšte nismo razgovarali, a drugo, zato što ja za sve vreme, za sve te godine, nikada nisam izdao nijednu naredbu generalu Mladiću, niti sam bio u poziciji da mu izdajem. A treće ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan. Svedok ne zna koja ste vi naređenja izdali Mladiću. On svedoči o onome šta ste vi rekli na tom sastanku. Možete da mu postavite pitanje o tome, naravno, ali on ne može da odgovara na pitanja u vezi sa onim što ste vi možda ili možda niste naredili Mladiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pre svega, gospodine Mej, ja nisam bio ni u kakvoj prilici da naređujem Mladiću, a pogotovo ...

SUDIJA MEJ: Vi o tome možete da svedočite kada za to dođe trenutak ukoliko budete hteli, ali sada treba da postavljate pitanja na koje svedok može da odgovori, a to nije u vezi sa vašim odnosom sa Mladićem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, ja na primer i danas čvrsto verujem da general Mladić nije naredio nikakvo streljanje ljudi u Srebrenici, da je to učinila grupa plaćenika. Je l' vi imate neke ...

SUDIJA MEJ: Ponovo traćimo vreme. Vi pokušavate sad ovde da svedočite, uopšte nije bitno šta ste vi verovali, a šta niste. Ovde se radi o jednom konkretnom pitanju, a to je razgovor o kome je general svedočio. Dakle, molim vas da se na to usredsredite. Vi ste osporili istinitost toga, ukoliko želite još nešto da kažete možete, ali ponavljanje nam neće pomoći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, neću da ponavljam, ali pretpostavljam da se seća general Klark, bar kad smo razgovarali o Kosovu, da sam i njemu i drugima koji su dolazili govorio jednu istinu, da je u vojničkoj tradiciji i srpskog naroda najveća sramota ubiti ratnog zarobljenika ili nenaoružanog civila, i da to nijedan častan vojnik u srpskoj vojsci neće da uradi. Pretpostavljam da se bar toga sećate, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, sećam se razgovora o Kosovu, otprilike oko 20. ili 19. januara 1999. godine, morao bih da pogledam zabeleške kako bih utvrdio tačan datum. To mogu da učinim sada ili mogu da nastavim sa svedočenjem. Radi se o onom jednom sastanku koji je održan 1999. godine sa optuženim. Ja se ne sećam ovakvog nekog konkretnog razgovora, no sećam se da je optuženi rekao da specijalna policija u Račku (Recak) nije mogla da masakrira Albance, jer oni ne bi uradili tako nešto. On je takođe rekao da se o tome sprovodi istraga, ali da on već zna rezultate te istrage, jer zna da oni ne bi uradili tako nešto. Možda je to taj razgovor o kome govori optuženi, no to je jedino čega se ja sećam u vezi sa takvim eventualnim razgovorom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ako se ne sećate, nije bitno. Ali pogledajte sad molim vas, da se vratimo opet na na Srebrenicu, tačka 97 ove prethodne izjave koju sam maločas citirao glasi, u celini ću je pročitati: "Klark međutim nije mogao da ukaže ni na koji specifičan osnov", dakle, "Klark međutim nije mogao da ukaže ni na koji specifičan osnov za verovanje da je Milošević znao da se radi o masakru, a ne o vojnoj operaciji". Pa, niko onda nije razgovarao o nekom masakru, generale, pa valjda vam je to poznato. A drugo, generale ...

SUDIJA MEJ: Krenimo redom.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nisam upotrebio reč masakr kad sam razgovarao sa Miloševićem, ali sećam se da sam rekao, odnosno da sam pitao tokom tog spornog razgovora: "Kako ste dozvolili gospodinu Mladiću, generalu Mladiću da poubija te sve ljude?" Tada u to vreme u medijima se javno govorilo o masakru i o tome se izveštavalo širom celog sveta, u Ujedinjenim nacijama (United Nations) i u Evropi (Europe), a kada sam pogledao lice optuženog, optuženi veoma dobro govori engleski i on je tačno znao u vezi čega mu postavljam pitanje, njegov odgovor mi je pokazivao da on zna da se radi o nevinim ljudima, jer on je rekao: "Ja sam upozorio generala Mladića da to ne radi, ali on me nije slušao". Dakle, on ga ne bi upozorio da se ne upušta u vojnu operaciju, a onda je dodao da je on rekao da ga Mladić nije slušao. I ja sam ga posmatrao dok sam mu postavljao to pitanje i dok je odgovarao i on je vrlo dobro znao u vezi čega mu postavljam pitanje, dakle, nije se radilo o upozorenju da se ne vodi vojna operacija, već o upozorenju da se civili ne likvidiraju na takav način. Dakle, to je bio moj utisak na tom sastanku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo suprotno. Stav Srbije i moj lično bio je sve to vreme, jer mi smo podržali plan Kontakt grupe već 1994. godine i insistirali da se on usvoji, da se ne smeju preduzimati nikakve vojne operacije, jer će otežati mirovni proces. Prema tome, naš je stav bio generalno negativan prema bilo kakvoj vojnoj operaciji.

SUDIJA MEJ: Neću vam dozvoliti da nastavite. Vi iznosite uopšten stav, možda je to bio vaš stav, a možda i nije, no sad govorimo o jednom razgovoru na sastanku. Pomozite nam, gospodine Milošević, u vezi sa ovim. Da li ste vi sa generalom uopšte razgovarali o Srebrenici? Da li vi tvrdite da ste razgovarali ili da uopšte niste o tome s njim razgovarali?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Uopšte nije bilo reči o Srebrenici. A ja govorim o našem generalnom stavu da ne sme da bude nikakvih vojnih operacija, a ne daj bože da se govori o nekakvom ubijanju civila ili bilo čega. Naš je stav kategoričan bio da ne treba da bude nikakvih vojnih operacija, jer neće moći onda da se odvija mirovni proces.

SUDIJA KVON: Generale Klark, da li ste našli paragraf 97 na koji se pozvao optuženi pre nekoliko trenutaka u kome stoji da vi niste mogli da ukažete ni na koji specifičan osnov za verovanje da je Milošević znao da se radi o masa-

kru, a ne o vojnoj operaciji? Ovaj paragraf je sačinilo Tužilaštvo pripremajući se za vaše svedočenje. Da li vi možete da potvrdite ovo?

SVEDOK KLARK: Jedino što mogu da potvrdim jeste razgovor koji smo imali. Ja sam prišao Miloševiću i pitao sam ga: "Ako ste toliko uticajni, ako imate toliko uticaja nad Srbima, kako to da ste dozvolili generalu Mladiću da pobije sve te ljude u Srebrenici?". On me je pogledao, imao je ozbiljan izraz lica, načinio je pauzu pre nego što je odgovorio i rekao je: "Pa, generale Klark, ja sam ga upozorio da to ne radi, ali on me nije slušao". I to je bilo u kontekstu čitavog onog publiciteta o masakru u Srebrenici. Ja nisam koristio reč masakr i nisam upotrebio konkretne reči civili, ali kontekst tog čitavog razgovora je bio veoma jasan i u vremenskom kontekstu.

SUDIJA KVON: Dakle, ovaj pasus nije vaš pasus, to nisu vaše reči?

SVEDOK KLARK: Paragraf 97?

SUDIJA KVON: Da.

SVEDOK KLARK: Pa, ja mislim da je Tužilaštvo od mene zatražilo da to malo detaljnije razradim, no ja sam bio to izneo pred predsednika Miloševića, a ono što mi je on tad priznao je bilo toliko zapanjujuće za mene da se sećam da sam kasnije to preneo članovima naše delegacije, jer sam ja to shvatio kao priznanje da je on unapred imao saznanja o Srebrenici. A jedino što nisam mogao da utvrdim jeste da li je on govorio istinu kada je rekao da je Mladiću rekao da to ne radi, ali da ga ovaj nije saslušao. Ali, ja sam to shvatio kao njegova saznanja o onome što će se desiti u Srebrenici.

SUDIJA KVON: Hvala vam. Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U vreme kad se navodno taj razgovor odvijao, svakome je bilo poznato i u svim novinama pisalo da je Vojska Republike Srpske zauzela Srebrenicu, prema tome, nikakva tajna nije bila i svako je znao da su zauzeli Srebrenicu. A moj se odgovor na svako pitanje vezano za tako nešto, a vi mi ga niste postavili, odnosio uopšte na bilo kakve vojne operacije, na bilo kakve vojne operacije, jer smo kategorično bili protiv bilo kakvih vojnih operacija, upravo zato što vojne operacije onemogućavaju mirovni proces za koji smo se zalagali. Prema tome, to je potpuno drugi

kontekst i ja sam zato i rekao da vi iskrivljujete istinu i to činite namerno, to je očigledno.

SUDIJA MEJ: Generale, da li postoji bilo koji razlog zbog kojih se vi ne biste setili tog razgovora?

SVEDOK KLARK: Ne. Ja se veoma jasno sećam tog razgovora, jer je to bio prvi put da sam lično razgovarao sa Miloševićem. Dakle, to je bio naš prvi sastanak. Početni deo sastanka je trajao nekih tridesetak minuta, sat jedan, to je bio početni deo, onda je ambasador Holbruk načinio kratku pauzu i to je bilo prvi put da sam ja razgovarao lice u lice sa optuženim. I ja sam iskoristio tu pauzu tokom formalnog dela razgovora kako bih o ovome rezgovarao sa njim. Meni su informacije o masakru u Srebrenici bile veoma sveže, ja sam pokušavao da procenim karakter optuženog, da vidim koji je stepen njegovog uticaja i kontrole i to je razlog zbog čega sam mu postavio to pitanje.

SUDIJA ROBINSON: Generale, vi ste rekli da je Milošević rekao: "Pa, generale Klark, ja sam ga upozorio da to ne radi, ali on me nije slušao". Vi kažete da to ukazuje na njegova saznanja o tome. Ali zar ne pokazuje i to na činjenicu da se gospodin Milošević tada u tom trenutku distancirao od bilo kakvih dejstava te vrste?

SVEDOK KLARK: Pa to je bio odgovor koji sam i očekivao od optuženog. On bi prihvatio određena saznanja, a onda bi nakon toga pokušao da se distancira, odnosno da udalji sebe u smislu odgovorne osobe. Međutim, ja se sećam sledećeg. Vojska Republike Srpske je formirana od jugoslovenske vojske, plaćana je, sredstva su bila iz jugoslovenske vojske, koliko ja znam, oficire je plaćala jugoslovenska vojska. General Mladić je ...

SUDIJA MEJ: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imamo svedočenje o tome, ja nemam vremena za ovo ...

SUDIJA MEJ: Nemojte da prekidate. Dobićete još dodatnog vremena, ukoliko želite.

SVEDOK KLARK: General Mladić je bio oficir jugoslovenske vojske. Dakle, činjenice su bile da je optuženi prihvatao, potvrdio svoja prethodna saznanja o toj operaciji. E sad, ja nisam mogao da utvrdim da li je istina da ga je on upozorio, ili da ga nije upozorio, to nisam mogao da znam. Ali, sve ostale okolnosti su ukazivale na to da je on znao da se radilo o vojnoj operaciji i masakru, a on je meni priznao saznanja o tome. Sad ja ne znam da li je on govorio istinu kada je rekao Mladiću da to ne radi ili da ne radi, no on je prihvatio, priznao da je imao saznanje o tome i zato sam ja to i napisao u knjizi i zato je to danas i relevantno, jer je to jedan deo razgovora koji je ostavio najviše traga na mene, tada u tom trenutku. I zato je to važno, jer je to bio važan dokaz za mene. Ja sam pokušavao tada da shvatim kakva je situacija na Balkanu i koja je uloga optuženog u svemu tome.

SUDIJA ROBINSON: Možete da nastavite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, da li vi znate da niko u Srbiji, bar ne niko koga ja poznajem, nije pre operacije Srebrenica uopšte znao za mogućnost operacije Srebrenica, pogotovo jer se radilo o zaštićenoj zoni UN ...

SUDIJA MEJ: Potpuno je irelevantno šta su ljudi u Srbiji znali. Mi sada se bavimo ovim razgovorom i šta ste vi njemu rekli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja kažem, gospodine Mej, ne samo ja, nego ni niko drugi nije mogao iz rukovodstva, na primer nije mogao pretpostaviti da može doći do operacije na zaštićenu zonu UN-a. A naš je stav u pogledu...

SUDIJA MEJ: Vi ćete moći o tome da izvodite dokaze. Dakle, moći ćete da izvodite dokaze i da iznesete svoju odbranu. Ali, sad se bavimo samo ovim razgovorom i onim šta ste vi rekli. Ako nemate nekih novih pitanja, pređite na nešto drugo i kao što ste sami rekli, vreme vam je ograničeno, a tu ima dosta važnih pitanja koja bi trebalo obraditi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ima ja mislim veoma važnih pitanja i ako ste svi vi, gospodine Mej, najvažnija pitanja isključili iz mogućnosti da se postavljaju. Vi pominjete, generale Klark, OVK-a (UCK, Ushtria Clirimtare e Kosoves) na nekoliko mesta u ovoj, čak i u najnovijoj izjavi na nekoliko tačaka. Vi govorite o njihovom pregrupisanju. Vi govorite o operacijama

protiv OVK i postojanju OVK i tako dalje. Pomenuli ste u izjavi da sam vam rekao da se radi o ubicama, onima koji siluju, kolju, pale, pljačkaju, da je reč o teroristima, sećate se toga, zar ne?

SUDIJA MEJ: Da li se ovo odnosi na razgovor iz oktobra meseca 1998. godine? To se nalazi u paragrafu 28. Dakle, da li se radi o tim razgovorima?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, nije sporno, pretpostavljam, generala Klark, da sam vam rekao da se radi o teroristima, da se radi o ubicama, onima koji siluju, kolju, pale kuće i tako dalje, je l' to tako ili nije? Je l' to jasno bilo?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To ste mi rekli oktobra 1998. godine i koristili ste upravo te reči, budući da ste to rekli sve na engleskom. Dakle, rekli ste, govorili ste o ubicama, onima koji siluju i onima koji ubijaju pripadnike vlastitog naroda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je istina, je l' tako? Pre svega, to je vaša istina. E, molim vas, stavite ovu sliku na grafoskop, to su ljudi u uniformama OVK i prepoznaćete, nadam se i znak na rukavu OVK, vidi se na levoj ruci. Dakle, radi se o nesumnjivom OVK. Je l' možemo da vidimo i mi to?

SUDIJA MEJ: To je potpuno nepotrebno. Molim vas, da uklonite tu sliku. Molim da vratite fotografiju optuženom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovi ljudi u uniformama OVK, ovaj čovek drži dve odsečene srpske glave. Pa, je li to potvrda, je l' su to saveznici i pešadija generala Klarka na terenu na Kosovu?

SUDIJA MEJ: Pozabavimo se sa ovim na način koji će biti relevantan, ta fotografija nije relevantna. Kada dođe trenutak za to, vi ćete moći da izvodite dokaze o tome. Moći ćete da pozivate svedoke i moći ćete da predočavate takve fotografije, naravno ukoliko prethodno ustanovite relevantnost svega toga. Ali, sad se ovde bavimo svedočenjem generala. Dakle, nije sporno da ste vi te komentare izneli generalu.

TUŽILAC NAJS: Ukoliko vas brine ova fotografija i uticaj te same fotografije, ukoliko se radi o relevantnom pitanju mi nemamo prigovor, odnosno, ima-

mo neutralan stav. Potpuno je na Pretresnom veću da odluči, ali taj deo se može redigovati iz transkripta

SUDIJA MEJ: Razmotrićemo to pitanje.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Milošević. Šta vi sada ovde pokušavate da utvrdite u vezi sa svedočenjem ovog svedoka? Vi možete da pozovete druge svedoke i postavljate pitanja o ponašanju OVK. Vi ste to do sada već i radili, potrošili ste veliki deo unakrsnog ispitivanja upravo na to, ali mislim da to nije pitanje koje dalje možete da razmatrate sa ovim svedokom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: OVK je bila teroristička grupacija, je li tako, generale Klark? Je li to sporno ili nije?

SUDIJA MEJ: To je možda pitanje o kome ćemo mi odlučivati, ali nije pitanje koje je proizišlo iz svedočenja svedoka.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Svedok govori o represivnim merama protiv OVK-a, a vidite o kakvim se ubicama radi. Evo, imam još jednu fotografiju grupnu, gde ih ima 15 sa odsečenim glavama. To isto tako nije relevantno za vas, je li tako, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Da. U pravu ste. Vi ćete moći da izvedete sve te dokaze i to uskoro, no mi se sad ovde bavimo svedočenjem generala. On je uopšteno govorio o ponašanju OVK, a vi ćete moći o svemu tome da izvodite dokaze kada za to dođe trenutak. Vreme vam je ograničeno, da li želite da mu postavite još neka pitanja o tom razgovoru ili ne?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, general uopšteno govori o OVK-a, a vi mi juče niste dali da vam pokažem sliku gde se on kao tri musketara i D'Artanjan (D'Artagnan) sa komandantima ovih terorista bratimi. Generale, vi ste komandovali, u stvari ovim formacijama koje seku glave Srbima ...

SUDIJA MEJ: Ne. Vreme je dosta ograničeno i očigledno je da ne sledite uputstva koja smo vam dali. Unakrsno ispitivanje vam je ograničeno na svedočenje generala. Ponašanje pripadnika OVK nije relevantno za to, a ono šta

ste vi rekli o OVK uglavnom jeste relevantno. Vi treba da postavljate pitanja generalu, dakle, pitanja koja su relevantna i vi možete da osporavate ono što treba osporavati.

SVEDOK KLARK: Ja bih samo hteo da dam jedno pojašnjenje Pretresnom veću, a to je da ja nisam komandovao pripadnicima OVK. Mi im nismo pružali pomoć, nismo im davali uputstva. Mi nismo pomagali njihovim formacijama. Ja sam se sastao sa vođama kosovskih Albanaca u Rambujeu (Rambouillet) u okviru normalnih diplomatskih napora. Ja sam se isto tako i sastao sa Srbima prilikom razgovora u Dejtonu. Dakle, to je sve. I hvala vam, što ste mi dozvolili da ovo kažem za zapisnik.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, pošto je ovo vezano već između ostalog i za ovu vašu izjavu, kako sam vam ja, mislim vi se tu rugate i istini i logici, u tački 28 rekao: "Mi znamo kako da postupamo s tim Albancima", pa zapeta, "tim ubicama, njima koji siluju, tim ubicama svoga roda, ranije smi ih već sređivali", i govorite o 1946. godini. Generale, vi očigledno ne znate istoriju Drugog svetskog rata. Da li vam je poznato da uopšte u ovom kontekstu da vam ja o tome nisam govorio, govorio sam vam, podsetiću vas da je veliki broj pripadnika Hitlerove (Adolf Hitler) vojske, Albanaca koji su bili razbijeni još pune dve godine po planinama Kosova, a posebno u Drenici (Drenice) ubijao ljude i da je jugoslovenska armija još pune dve godine s njima po Kosovu završavala Drugi svetski rat? Radilo se o pripadnicima Hitlerovih formacija koje su ostale po tim brdima i dve godine je još trajao rat, tamo na Kosovu, doduše niskog inteziteta. Prema tome potpuno je neistina, mi smo ih kao 1946. godine opkolili i sve pobili, dve godine je trajao obračun sa ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan. Samo jedan trenutak. Redom jedno po jedno. Šta vi sugerišete, šta ste vi rekli generalu, kako bismo shvatili?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Rekao sam generalu da je pogotovo u Drenici centar nekadašnjih pripadnika Hitlerovih formacija, da je dve godine još trajao rat sa tim balistima, oni su čak imali i SS diviziju u okviru Hitlerovih formacija i da tu razbojničku ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak jedan, pozabavimo se ovim. Generale, možda biste mogli da odgovorite. Optuženi sugeriše da je on rekao da je rat trajao

još dve godine, dakle sa tim jedinicama, sa pripadnicima Hitlerove vojske, sa SS jedinicama, koliko sam shvatio, u Drenici. Da li možete da nam pomognete, da li je on rekao bilo šta u tom smislu?

SVEDOK KLARK: Prvo ću da odredim kontekst, a onda ću preći na detalje. Ono što je on rekao je bilo i to je bilo odmah nakon sporazuma od 25. oktobra kad smo postigli sporazum, ali kad on još uvek nije bio potpisan. Dakle, došlo je do jednog opuštanja, opšteg opuštanja, on mi se obratio i objasnio mi je, u suštini je rekao da Srbi znaju kako da se bave takvim ljudima. On je govorio o kosovskim Albancima i ovom problemu nakon Drugog svetskog rata, i ako se sećam dobro njegovih reči, on je rekao: "To smo i ranije uradili". Ja sam pitao: "Kada?", a on je rekao: "1946. godine u Drenici." Ja sam pitao: "A šta ste uradili?", a on je rekao: "Ubili smo ih, pobili smo ih sve". General Nauman i ja smo ga pogledali, jer na njegovom licu su se videle jasne emocije i to je bio jedan emotivan izliv. Mi smo jednostavno gledali u njega, a onda je on to pojasnio, on je rekao: "Naravno, nismo to odmah sve obavili, to je trajalo nekoliko godina", ali ono šta sam ja shvatio, jeste da je on izjednačavao otpor na Kosovu 1998. godine sa situacijom nakon Drugog svetskog rata i da je on nameravao da okonča taj problem na isti način, kako je to bilo učinjeno ranije, uprkos izjavi koju je bio pripremio i koju sam ja trebao da odnesem nazad u sedište NATO. Dakle, to je meni bio pravi indikator njegovog stanja svesti. I ja sam takođe obratio pažnju na ponašanje ostalih pripadnika, na gestove ostalih koji su bili na tom sastanku i radilo se o iracionalnosti kod optuženog koja nije trpela nikakve argumante, budući da su se oni svi trgli kada je on to govorio. Meni i generalu Naumanu izgledalo je kao da su oni to već ranije videli, dakle da je to bilo nešto što je bilo svojstveno njihovom vođi u to vreme. Zbog toga sam to i pomenuo tokom svedočenja, jer smatram da je to bila važna indikacija o njegovom stanju svesti koje je uticalo na aktivnosti i akcije u Jugoslaviji prema ljudima na Kosovu u jesen 1998. godine. Dakle, to je period kada je između 300.000 i 400.000 ljudi bilo isterano iz svojih domova, dakle, to je onaj period kada mi je general Đorđević govorio o tome kako im je bilo potrebno još samo dve nedelje da ih sve pobiju, a onda sam nakon toga čuo Miloševića kako to govori i ja sam imao utisak da sam shvatio koja je bila snaga koja je motivisala sve te srpske akcije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pa zar nije jasno da se ovde ne radi o Albancima, nego se radi o teroristima koji su između ostalog

u toj godini više Albanaca nego Srba pobili, da se radi o teroristima i ubicama prema kojima svaka država ima pravo da preduzima mere, o teroristima, ubicama, silovateljima žena, palikućama, koljačima? O tome se radilo, a ne o Albancima, generale. Nikad nisam upotrebio izraz, ime jednog naroda povezao sa ubicama. Ubice su ubice, teroristi su teroristi, bez obzira koje nacije bili. Ovde se govorilo o teroristima, o ubicama, a 1946. godine ...

SUDIJA MEJ: Moram da vas zaustavim, da bih dao svedoku priliku da odgovori.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, uz vaše dopuštenje, meni je bilo veoma jasno na osnovu konteksta, diskusije koja se vodila na engleskom jeziku, a optuženi dobro govori engleski, prema tome, sve je shvatao o čemu smo mi govarili. Dakle, kad smo mi završili ono saopštenje, on je intuitivno, dakle, zanemario ona obećanja koje je nameravao da pošalje u NATO, jer kako je meni stavio do znanja, mi smo se i ranije bavili ovakvim problemima, to mi je rekao. Prema tome, on je izjednačavao probleme koji su nastali u 1998. godine sa onim koji su postojali 1946. godine. I dakle ovde se sugerisalo to da će oni na isti način da se obračunaju, da reše taj problem, tako što će pokušati da ih pobiju i zapravo, to se i događalo. I NATO je pokušavao da to zaustavi diplomatskim putem. I ja moram da kažem da je bilo jasno, da u kontekstu borbi koje su se vodile, da se radilo, zapravo o deceniji represije čitave jedne kulture koja se onda digla i pružila otpor. Prema tome, motivi i vrsta problema koji su iskrslili 1998. godine, po meni se bitno razlikuje od problema koji je postojao 1946. godine i meni je bilo šokantno to što je optuženi meni rekao kako namerava taj problem da reši na isti način.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Prvo, uopšte nije tačno, a drugo, kad ste napravili paralelu, ja rekao "to smo i ranije radili". Ja sam 1946. godine imao pet godina, pa nisam mogao govoriti u prvom licu množine. A drugo, generale, vama je sigurno poznato da je upravo nemačka obaveštajna služba radila na formiranju terorističkih grupa i opremanju terorističkih grupa UČK. Vi to kao komandant NATO morali ste imati kao obaveštenje ...

SUDIJA MEJ: Ne. Ovo je kompletno irelevantno. Da li je vama bilo pet godina ili ne, nije bitno, suština je u tome da se ovde tvrdi da ste vi ovo rekli. A na nama je da odlučimo koju ćemo težinu tome da pridamo, da li ćemo to

prihvatiti kao istinu ili ne. Ali vi morate da se ograničite na taj razgovor koji ste navodno vodili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam govorio o tradicionalnoj opredeljenosti, ta-mo pojedinih grupa u tom kraju za terorizam ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Nećemo ponovo ulaziti u ta pitanja. Vi znate da vam je unakrsno ispitivanje ograničeno. Da li imate još nekih pitanja, ostalo vam je još 20 minuta. Ako imate još neka pitanja za generala, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, gospodine Mej, rekli ste da ćete mi produžiti vreme, nemojte sad da mi govorite da imam još samo 20 minuta. Generale, pošto ste govorili o tom oktobarskom sporazumu koji smo mi, kako ja tvrdim, poštovali, jer ovo što vi govorite o ovom razgovoru, to se ruga logici. Mi smo napravili sporazum, a onda ja vama kažem, “nećemo da poštujemo taj sporazum koji smo napravili”, mislim to, to se ruga elementarnoj logici, to je čista izmišljotina vaša. Vi ste samo stavili u kontekst moja objašnjenja o istorijatu događaja na Kosovu i Metohiji, pogotovo u Drenici, u kontekst potpuno druge situacije i kažete da je to druga situacija. Pa, naravno da je druga, ja vam to i tvrdim, stavili ste u kontekst potpuno druge situacije, je l’ vam to jasno, generale?

SUDIJA MEJ: Generale, ukoliko ste shvatili pitanje, odgovorite.

SVEDOK KLARK: Ukoliko mi dozvolite, ja bih prvo rekao da ja ne smatram da je nemačka obaveštajna služba formirala OVK, meni to nije poznato. Ja duboko sumnjam da je tako nešto uopšte moguće i hoću da to uđe u zapisnik. NATO nije imao nikakvih kontakata sa OVK. Ali hoću da ponovo odgovorim na ovo pitanje da bih pojasnio tačno o kakvom se kontekstu radilo. Dakle, to je bilo u jednom periodu kad je došlo do izvesnog opuštanja u našim pregovorima, kucao se sporazum, služili su nam kruškovaču, bilo je podne u nedelju i optuženi se opustio i vodili smo jednu neobaveznu konverzaciju. I odjedanput je usred toga on ovo izjavio i ono što je mene šokiralo je sa kojom je žestinom on to izjavio. To je bila jedna emotivna izjava i sada dok slušam njegov glas, ja se sećam koliko me je to sledilo kad sam shvatio šta se nalazi u pozadini onoga što je on izjavio, jer mi se činilo da je tu postojala jedna volja da se eliminiše problem tako što bi se oni svi pobili, bez obzira na ono šta je bilo prethodno rečeno u saopštenju. On je rekao: “Mi

znamo kako sa njima da postupamo, to smo i ranije radili". Dakle, to je bila poruka i mene je veoma zabrinula budućnost i šta će se odvijati na Kosovu, upravo zbog ovog prizvuka i stava koji sam ja video kod optuženog.

SUDIJA ROBINSON: Jeste li vi njemu nešto rekli, generale, u odgovoru na to?

SVEDOK KLARK: Ja se ne sećam da li sam mu išta rekao, jednostavno se ne sećam. Sve čega se sećam je koliko sam bio šokiran tim njegovim izlivom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, generale, mi smo se već dugo poznavali tada. Vi ste se sledili, sad kažete šokirani mojim izlivom, a ja sam inače sklon izlivima, ne sećam se ijednog, da sam neki izliv imao, bar ga vi ne možete konstatovati. I vi ništa na to niste odgovorili, a mi taman napravili sporazum, pa generale, je l' se vi rugate elementarnoj logici ili čemu, ili jednostavno učestvujete ovde u ovom Sudu koji služi kao sredstvo rata ...

SUDIJA MEJ: Ne, prekinućemo ovo, ovo je sve kompletno irelevantno. Ovo su sve samo vaši komentari i ovo će vam se oduzeti od ukupnog vremena koje vam je stavljeno na raspolaganje, ukoliko nastavite sa ovakvim komentarima.

SUDIJA KVON: Dozvolite mi da ovo pojasnimo. Vi ste rekli da se ceo razgovor vodio na engleskom?

SVEDOK KLARK: Tako je.

SUDIJA KVON: I uzimajući u obzir to da svedoku engleski nije maternji jezik, da li dopuštate mogućnost da se on možda pogrešno izrazio ili da vi niste dobro shvatili njegove reči?

SVEDOK KLARK: Ne, jer u to vreme njegov engleski je bio tečan, ne znam kako ga sad govori, ali tada je vrlo vešto koristio engleski i iako ima akcent na engleskom, on dobro vlada gramatikom, ima dobar rečnik i to je bio jedan tečan jezik i bilo je sasvim jasno šta je on želeo da kaže. Koliko se ja sećam u to vreme kad je on ovo izjavio, ušli su i doneli nam dokument koji je trebalo da potpišemo i zato smo mi prekinuli razgovor, a taj dokument je bio onaj dokazni predmet koji smo ovde juče pokazali, gde se nalaze potpi-

si. Time smo mi priveli kraju naš sastanak i otišli smo. Ali ja sam stekao jedan zastrašujući utisak o njegovom temperamentu i o njegovim namerama na Kosovu.

SUDIJA KVON: Hvala vam, generale.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, maločas ste rekli da su se ovi ostali prisutni, a to su bili u stvari generali iz policije i vojske, koji su se trgli kad sam ja to rekao, a sad kažete govorio sam to na engleskom, a niko od njih ne govori engleski. Kako su mogli da se trgnu ako ništa nisu razumeli od onoga što sam ja vama govorio, a nije bilo prevodioca da im prevedu šta sam ja vama govorio? Zašto, generale, pravite jednu spletku koja je priličan kič, moram vam reći?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja se sećam da se tamo nalazio i Milutinović, časni Sude ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, Milutinović govori engleski, tačno.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: I ja mislim da su se ljudi trgli na izliv emocija u njegovom glasu, iako nisu govorili engleski. Ne sećam se tačno ko se tamo nalazio, ali bile su tri, četiri osobe dok je on ovo govorio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato da je posle tog oktobarskog sporazuma došlo do 470 terorističkih napada, još uz 22 povrede granice od oktobra do decembra? To je sadržano u pismu ministra spoljnih poslova našeg Živadina Jovanovića Kofi Ananu (Kofi Annan) decembra 1998. godine, u kome on govori da je u 1.854 teroristička napada ubijeno 244 lica, ranjeno 566, a od toga od potpisivanja sporazuma 470 terorističkih napada od oktobra, to je bio kraj oktobra, do decembra, je li vam to poznato?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nemam nekih konkretnih saznanja o tome, ne mogu ni da potvrdim ni da poričem da je zapravo postojalo pismo ili da je bilo toliko napada i incidenata na Kosovu. Informacije koje sam ja dobio iz pouzdanih izvora nisu ukazivale na tako nešto. Informacije koje sam ja dobio su govorile o tome da se i dalje nastavljaju operacije, odnosno, akcije između srpske vojske i policije i nekih pripadnika kosovske albananske zajednice i da su ove jedinice, srpske vojske i policije i dalje aktivne, čak i u onim područjima sa kojih su se navodno povukle.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, to što zovete neki pripadnici kosovske albanske zajednice, to su ovi što drže odsečene glave. Je l' su to vama neki pripadnici albanske zajednice, kosovske, ili teroristi?

SUDIJA MEJ: Ne, nećemo se ponovo vraćati na ovo, ovaj svedok ne svedoči o tome. Ja sam dozvolio ovo vaše poslednje pitanje, zato što je bilo donekle relevantno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, generale, koliko je po vašem mišljenju UČK, ovi sa slika i njihova bratija trebalo da pobije civila, vojnika i policajaca, pa da država ima pravo da se bori protiv toga?

SUDIJA ROBINSON: Generale, dozvolite da se vratimo na onaj razgovor. Vi ste ovde rekli da je gospodin Milošević rekao: "Generale Klark, mi znamo kako da postupamo sa ovim Albancima, sa ovim ubicama ljudima koji siluju", i tako dalje. Gospodin Milošević je rekao da se ovo odosilo na period posle Drugog svetskog rata i on je pomenuo ljude koji su očigledno vršili nezakonite radnje. Da li je moguće da u tom razgovoru vi niste čuli kako se spominju ovi Albanci, što bi po meni značilo civili, već da se ovo odnosilo isključivo na ubice, oni koji siluju i koji ubijaju pripadnike svoga roda? Prema tome, ono što vas ja pitam je da li je moguće da ste vi ovo čuli, ovu izjavu, ali da niste čuli da je on rekao: "Ove Albance"?

SVEDOK KLARK: Ne, ja mislim da je namera iza ovoga bila veoma jasna, a to je da je Milošević izjednačavao otpor koji je pružan 1998. godine srpskoj represiji, sa aktivnostima iz 1946. godine i implicitno je rekao da će se na isti način postupati, dakle, to je on mislio kad je to rekao: "Mi znamo kako sa njima da postupamo". To je ono šta sam ja shvatio, nisam imao sa sobom kasetofon, sećam se izraza "ubice, siledžije i ubice pripadnika svog roda". To je upravo ono što je on rekao meni i generalu Naumanu na engleskom i meni je bilo apsolutno jasno da ne samo da nam iznosi jednu istorijsku činjenicu, već je povezo sa trenutnom situacijom. Dakle, to je ono što sam ja shvatio da je bio smisao onih reči i zato sam se zabrinuo da onaj sporazum koji sam ja trebao da odnesem u NATO zapravo nema neki značaj.

SUDIJA ROBINSON: Dakle, po vama nema nekakve značajne razlike da li je on rekao "ovi Albanci" ili ne?

SVEDOK KLARK: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, niste mi odgovorili pitanje. Po vama koliko je UČK-a trebalo da pobije civila, vojnika i policajaca, pa da država sme da reaguje na taj terorizam, pošto se o tome očigledno radi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kada budem odgovarao na ovo pitanje, ja ću zaći u prilično komplikovane stvari, prema tome hteo bih da sve to stavim u kontekst.

SUDIJA MEJ: Pre nego što to uradite, generale, možda biste hteli da se podsetite onih parametara koje smo mi odredili pre nego što ste počeli da svedočite. Ja sam dozvolio da se ovo pitanje postavi samo zbog toga što je izneta sugestija da se strane nisu pridržavale sporazuma i odgovora, odnosno razlog za to je, koliko ja shvatam, to što su se bavili borbom sa teroristima. Prema tome, ukoliko hoćete da se pridržavate ovih parametara, onda odgovorite.

SVEDOK KLARK: Mi smo imali posmatrače i dobijali smo od njih podatke, od ljudi kao što je bio Šon Burns (Shaun Byrnes) i tako dalje, da se srpska strana samo delimično pridržavala sporazuma i da je bilo nekih sporadičnih puškaranja i sličnih stvari koje su se i dalje odvijale u područjima oko Mališeva (Malisheve) i na nekim drugim područjima o kojima sam ja konkretno razgovorao sa srpskim generalima i koji su bili deo onog plana oko povlačenja, do koga je trebalo da dođe u fazama. Dakle, nije bilo ništa u tim podacima koje sam ja dobijao što bi govorilo o tome da su se tamo odvijale intezivne borbe u onom smislu o kom je govorio optuženi, nama ništa nije ukazivalo da je to stvarno tačno. A informacije koje jesmo dobijali su ukazivale da se srpska strana ne pridržava u potpunosti svojih obaveza i da i dalje ima nekih sporadičnih borbi. Dakle, u tom sporazumu je bio i jedan aneks, gde se govorilo o tome da i kosovski Albanci treba da prekinu sa borbama. I koliko se ja sećam, po proceni posmatrača, ni jedna ni druga strana nisu u potpunosti se pridržavali sporazuma, ali bez obzira na to, ovaj intezitet borbi o kome govorio optuženi nije postojao, bar prema našim podacima. Umesto toga, u to vreme se vodio jedan napor na diplomatskom planu. Američki ambasador u Makedoniji Kristofer Hil (Christopher Hill) je dobio ovlašćenja da se susretne sa zaraćenim stranama i da pokuša da iznađe neko rešenje, gde bi došlo ili do podele teritorijalnih nadležnosti ili do podele ovlašćenja, ili nekog drugog mehanizma koji bi obustavio ovaj sukob i to je ono što se događalo u

novembru. Ja se ne sećam više konkretnih detalja toga. Ali dakle, to je bio period kada je došlo do smanjenja napetosti i borbi i otvorila se jedna mogućnost da se aktivira diplomatija i da se problem reši, da su stvarno Srbi nameravali da koriste diplomatiju kao mehanizam za rešenja problema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pod diplomatijom podrazumevate, generale, Rambuje, je l' tako? Je l' to ono što vi pod diplomatijom podrazumevate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, kada kažem diplomatija u ovom smislu, ja pod tim podrazumevam sastanke koje je održao američki ambasador Kris Hil sa još nekim ljudima u tom periodu, u oktobru i novembru 1998. godine. Dakle, ovo je bilo pre Rambujea.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: O tome se i radim generale, da u to vreme, osim što je bilo terorističkih napada, apsolutno nije bilo nikakve represije, osim protiv terorista, pa valjda o tome imate podatke. Je l' tako, generale, ili nije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, podaci koje ja imam ukazuju na to da se srpska vojska i policija nisu u potpunosti pridržavale sporazuma, stoga su Albanci nastavili sa svojim otporom i diplomatija nije imala nikakvog efekta. Pravljeni su planovi od strane Srba da se problem ne rešava diplomatskim putem, već putem korišćenja sile i ovo je bio period kada je diplomatija doživela neuspeh i došlo je do masakra u Račku, a posle toga i do Rambujea.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale, isključiva aktivnost policije je tada bila borba protiv terorista. Vi ste pomenuli generala Đorđevića, imate u tački 21 kaže: "Klark je izbrojao da je u OVK-a, prema Đorđevićevoj informaciji, 410 ljudi. Rekao je Đorđeviću", dakle: "Nameravali ste da uništite celu pokrajinu u pokušaju da zarobite 410 ljudi", i tako dalje, a Đorđević vam je odgovorio: "Trebalo nam je još samo dve nedelje da ih sve ubijemo, a vi ste nas sprečili. Zašto ste nas zaustavili?". Đorđević vam to nikad ne bi mogao reći, generale. Vi kažete: "Zar ne razume da ovako nešto ne možete zaustaviti upotrebom sile, naročito protiv civila", a Đorđević nije odgovorio. Pa, upravo je Đorđević koji je jedan častan čovek i general policije uvek izveštavao da se striktno policija pridržava naredbe, da se ne sme otvarati vatra ni po UČK-a, ako postoji opasnost da budu povređeni civili, on je lično brinuo da policija i izdavao te naredbe tamo ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Vi znate da ste vi ovde zato da biste postavljali pitanja i stoga na osnovu svega toga, postavite jedno pitanje i to pre pauze, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, uporedite ovo u 21 tački koje sam sad citirao, imate u 28 sa ove duže izjave, kaže: "Đorđević je isto učinio za MUP," pre toga kažete: "Perišić obavestio o rasporedu vojske ... "

sekretar: Malo sporije, molim vas. Hvala.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Oni tehnički razgovori koje ste vodili, jer, u stvari, vi ste vodili te razgovore, ove političke je vodio Holbruk, a ne vi. I onda kažete: "Đorđević je isto učinio za MUP, obojica su se pozivala na mape tokom sastanka". Klark se seća da su na mapi koju je koristio Đorđević bili označeni položaji OVK". Dakle, bili označeni položaji OVK, koncentracija OVK. "Klark je na osnovu mape pravio beleške i smatra da je ona u velikoj meri bila tačna", što znači general policije vam pokazuje mapu, pokazuje vam položaje OVK i vi cenite da je ta mapa bila tačna. OVK je teroristička organizacija, to su uostalom ovde potvrdili i Ešdaun (Jeremy Paddy Ashdown) u Beogradu i Gelbard (Robert Gelbard), vaš izaslanik, da je reč o terorizmu. Đorđević vam pokazuje položaje OVK, vi smatrate da je mapa tačna, ali smatrate da policija ne sme da interveniše protiv ovih što seku glave, evo to smatrate, da policija ne sme da interveniše.

SUDIJA MEJ: Ne znam o čemu govorite i meni je apsolutno nemoguće da vas pratim, da pratim tok ovog vašeg pitanja. Generale, mislim da je ovde izneto da razgovor o kome se govori u pasusu 21 i to ono da su vam oni rekli da im je trebalo još samo dve nedelje da ih sve pobiju kad ste ih vi zaustavili, mislim da se to osporava. Možda biste mogli na to da se osvrnete i da li se sećate kako je Đorđević napravio taj komentar?

SVEDOK KLARK: U redu, časni Sude. Ali pre svega moram da kažem i to da uđe u zapisnik da ja ne prihvatam definiciju OVK kao terorističke organizacije. Drugo, Đorđević jeste izneo te komentare, upravo onako kako sam ja izneo kako ovde usmeno, tako i pismenoj izjavi. I suštinsko pitanje, po mom mišljenju, je proporcijalno korišćenje sile i vođenje i vrsta srpskih aktivnosti na Kosovu. Tokom čitave decenije srpska kontrola na Kosovu se pojačavala.

To je bila represija koja se vršila nad većinskim stanovništvom, a koju je sprovela policija, i to je bilo praćeno selektivnim likvidiranjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ...

SUDIJA MEJ: Ne, pustite svedoka da završi. Ne, vi ste ovo otpočeli tako što ste dali jedan vrlo dug uvod u vaše pitanje, sada pustite svedoka da završi. Onda ćemo da napravimo pauzu.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Dakle, ovo je sve bilo praćeno selektivnom likvidacijom vođa zajednice kosovskih Albanaca. Ja sam objasnio kako nisu imali škole na svom jeziku, kako nisu mogli da koriste svoj jezik u državnim organizacijama, da se okupljaju i tako dalje. Prema tome, to je bila jedna sistematska represija koja je dovela do pokreta otpora. I adekvatan način da se ovo reši bi bilo ne da se koristi sila, kao što sam ja objasnio generalu Đorđeviću, već da se koristi dijalog i da se svi uzdržavaju od nasilja. Jer to je jedna elementarna stvar u vojnoj istoriji, kada koristite silu da biste obuzdali ovakve pokrete koji imaju jednu široku narodnu podršku, to jednostavno neće biti uspešno. A pored toga je i nezakonito, dakle, ne samo da je neefikasno, nego je i protivzakonito. I Đorđević nije imao ništa da mi odgovori na to, zato što je očigledno delovao pod uputstvima koja je dobijao. Meni je bilo jasno u to vreme da Đorđević ima jedan pozitivan status kod optuženog i on mi se činio kao jedan vrlo sposoban oficir. On mi je pokazao određene lokacije, ali očigledno da je on delovao pod uputstvima, a uputstva su zapravo bila ona koja su dolazila od optuženog, a optuženi se nalazio tamo. Dakle, radilo se o vojno tehničkim razgovorima koji su vođeni samo tada, uveče 20. oktobra. Optuženi nas je gledao dok smo mi diskutovali o karti i o lokacijama OVK, prema tome, on nije bio udaljeni politički vođa, on je bio vrlo uključen u sve vrste aktivnosti koje su se tamo odvijale. I ja mislim da se te aktivnosti mogu opisati samo kao nezakonite i aktivnosti koje su dovele do humanitarne katastrofe. Između 350.000 do 400.000 ljudi je bilo proterano iz svojih kuća krajem leta i početkom jeseni 1998. godine, na osnovu cifara koje smo dobili od posmatrača. NATO se nije nalazio tamo. Ja nisam imao nikakav pristup lancu komande obaveštajnih službi, prema tome, ovo je sve došlo iz drugih službi. Ali očigledno da je postojao veliki problem u leto i u jesen 1998. godine koji su pruzrokovale aktivnosti srpske vojske i policije. Jedan od Albanaca nam je došao i rekao da sa planina koje se nalaze oko Kosova oni mogu da vide kako srpska vojska ispaljuje artiljerijsku municiju na

sela u području Drenice, to je bilo već od aprila 1998. godine. Prema tome, to nisu normalne policijske aktivnosti i ovdje se koristila neproporcionalna sila, ovo je bio nezakonit oblik korišćenja sile i ovo je zapravo replika onoga što se desilo 1946. godine. Zapravo, ja sam to tako sve posmatrao.

SUDIJA MEJ: Sad ćemo da napravimo pauzu. Uzećemo u obzir to što smo radili malo duže, tako da ćemo vam dati malo više vremena posle pauze, dakle, imaćete još 20 minuta za unakrsno ispitivanje. Sada pravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Koliko ćete mi vremena još dati, gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: 20 minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to mi nije dovoljno, ali nastaviću da rasčistimo neke stvari. Vi ste u izjavi rekli da vam je Đorđević označio položaje OVK-a i da je to bilo u velikoj tačno, a onda govorite da ste mu rekli da treba stvari da se rešavaju drugačije. Pa, generale Klark, valjda vam je poznato da policija niti vojska ne vodi dijalog. Dijalog vode političari na sastancima sa Rugovom (Ibrahim Rugova) i drugim albanskim političarima, bili su i Milutinović predsednik Srbije tada, Šainović potpredsednik savezne vlade i članovi Vlade Republike Srbije. Dakle, oni su vodili dijalog, to vam je valjda poznato, je li tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja znam da su se vodili određeni razgovori, ali ono što se nalazilo iza sukoba u stvari su bile represivne akcije vojske, prvo policije, a zatim i vojske, a naravno, to je sve išlo ruku uz ruku sa srpskim rukovodstvom. Radilo se o politici sve većeg etničkog čišćenja koje se sprovodila u toj pokrajini i to na račun stanovništva.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Etničko čišćenje na Kosovu je izvršeno nad Srbima, generale Klark, pretpostavljam da vam je to poznato. A što se tiče policije i njene aktivnosti, pretpostavljam da ćete se složiti da policija kad sazna, kao što je vama Đorđević tu objašnjavao, gde se nalaze položaji OVK-a, da se u nekoj kući nalazi grupa terorista, ima zadatak da ih opkoli i

da ih pohapsi, a ako pucaju na njih, onda policija puca na njih. Je li to ono što radi policija u vašoj zemlji?

SUDIJA MEJ: Relevantno je ono samo što se dešavalo na Kosovu. Dakle, koje je vaše pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, pitanje je da li je jasno da policija ako deluje po zakonu, a policija može da deluje samo po zakonu, kada ima pred sobom grupu terorista ubica, onda nastoji da ih uhapsi, je li to tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mislim da u odgovoru na vaše pitanje treba navesti dve relevantne činjenice. Časni Sude, pre svega treba da se kaže da je jasno da se tokom više od 10 godina vršila sistematska represija nad većinom stanovništva na Kosovu. Dakle, to je bila represija koju je sprovodila policija, a takođe se sprovodila i na osnovu zakona, raznih zakona ljudi koji su nametnuti stanovništvu. Osm toga, mislim da je jasno da su policija i vojska koristile prekomernu silu i da je to samo uticalo na to da se poveća želja kod stanovništva da pruža otpor. Sećam se jednog konkretnog incidenta, onako kako mi je on prepričan, a to mi je ispričao predsednik susedne zemlje Makedonije. To je bio masakr porodice Jašari (Jashari), kada je policija teško naoružana okružila imanje porodice i izveštaji su govorili da je otprilike 60 članova te porodice bilo unutra u kući, a oni su ih ubili. A predsednik Gligorov, koji je dobro poznao albansku zajednicu, me je upozorio da je to upravo ona vrsta incidenata koje albansko stanovništvo neće tolerisati, jer radilo se o ubistvu te porodice. Većina njih nije bili naoružana i nisu pružali otpor, oni su jednostavno ubijeni i to je ono što je podstaklo stanovništvo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad se ovde raspravljalo, ta grupa Jašarijeva je bila grupa ubica, a policija je pozvala sve da izađu napolje, a njega i njegove saučesnike da se predaju, a on je pucao na policiju i njegovi saučesnici pucali na policiju. Policija nije mogla znati, pošto je jedan broj civila izašao iz kuće, da li je još neki civil ostao unutra. Pošto tu ima jedan broj koji je preživio, onda je potpuno jasno da policija nije imala nameru ni u kom pogledu da nanese štetu civilima. I pitam vas još jednom, da li vam je poznato, da li vam je to rekao general Đorđević i ostali da se upravo on brinuo da se izvršava naredba, da se čak ni na pripadnike UČK-a ne otvara vatra u prilikama kada mogu biti povređeni civili? Je li vam to poznato, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nikad nisam čuo za to naređenje. General Đorđević nikada nije spomenuo to naređenje. A na osnovu informacija koje sam ja imao iz pouzdanih izvora, to naređenje se u stvari nije sprovelo, budući da je u pokrajini policija nediskriminativno pucala, ne samo policija nego i vojska.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi govorite o 1998. godini. Nikakvih napada na civile od strane policije i vojske nije bilo, je li vam to poznato, generale Klark? Pogotovu u to leto o kome vi govorite i u tom Mališevu za koje ste se zalagali bio je štab UČK-a i to dobro znate. Je li tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja ne znam gde su se nalazili štabovi OVK, ali prema rečima generala Đorđevića, Mališevo je bio sedište OVK. Ja nemam nikakve druge informacije koje bi to potvrdile. Ali, ja znam da su vojska i policija delovale protiv civilnog stanovništva u leto 1998. godine i to je razlog zašto je 300.000 do 400.000 ljudi napustilo i pobeglo iz svojih domova. I ja se jasno sećam da su mi Albanci govorili da su oni mogli sa planina iz Albanije da vide artiljerijsku vatru koja se otvara po selima i to u zapadnom delu pokrajine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Govorili, poznate su te njihove priče. Vi ste maločas rekli da se ne slažete da uđe u zapisnik, to ste čak naglasili, ne slažete se da je OVK-a teroristička organizacija, je li tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja ne smatram da je OVK teroristička organizacija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a recite mi, ko je onda u 1998. godini izvršio tih 1.854 teroristička napada i ubio stotine ljudi i ranio stotine ljudi i civila i policajaca i vojnika, ko je to onda uradio 1998. godine, ako ne teroristi. Ko je mogao da ...

SUDIJA MEJ: Prekinuću ova retorička pitanja. Koje je vaše pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ko je izvršio te terorističke napade, generale Klark, ako oni nisu teroristi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja nemam nikakve nezavisne potvrde o broju ili značaju nasilja na Kosovu koje se ovde sada spominje. No na osnovu razgovora koje sam imao, na osnovu informacija koje su mi bile dostupne u to vreme ono šta znam je sledeće. Postojao je određeni obrazac

nasilja i zastrašivanja koja bi započinjala policija i vojska i to je bilo 1998. godine. Radilo se o obrascu zastrašivanja i civilno stanovništvo je bilo izloženo riziku, a oni nisu imali nikakvog načina da komuniciraju sa policijom, oni nisu imali svoje predstavnike među policijom, oni nisu verovali, nisu imali poverenja u policiju, budući da je policija bila instrumentalni deo tog sistema represija. Dakle, jasno je bilo da su oni želeli da se sami brane i da se zaštite, a većina njih je učinila to na taj način što je jednostavno pobegla iz svojih domova. Neki su pokušali da pruže otpor i to oružani otpor, a to je tragedija u ovom slučaju. Međutim, uzroci te tragedije leže u represiji i prekomernoj sili, a optuženi je za to bio odgovoran.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Generale Klark, pošto tvrdite da ovi koji su izvršili ove terorističke napade nisu teroristi. Iako nekoliko rezolucija Saveta bezbednosti (UN Security Council) pominje terorizam na Kosovu, vi tvrdite da oni nisu teroristi. Odgovorite mi, molim vas, na jedno pitanje. Da li vašu predizbornu promociju finansiraju i albanski krugovi, odnosno UČK?

SUDIJA MEJ: Radi se potpuno o neprikladnom pitanju, krajnje irelevantno. Generale, ne morate da odgovorite na ovu vrstu pitanja.

SVEDOK KLARK: Ne. Ja mogu da odgovorim, a odgovor je ne, mislim da je važno da odgovorim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi molim vas generale, evo u "Njujorkeru" (The New Yorker) od 17. novembra, to je bio intervju sa vama, a onda ovde piše: "General Hju Šelton (Hugh Shalton)," bivši predsestavajući združenog generalštaba, dakle, "koji je bio Klarkov šef 1999. godine kada je Klarku rečeno na nediplomatski način da se uklanja sa položaja, dakle sa mesta Vrhovnog komandanta Savezničkih snaga za Evropu". I onda se citira Šelton: "Vesa poznajem dugo godina", to je rekao Šelton, "reći ću vam razlog zašto je on ranije napustio Evropu, a to je imalo veze sa integritetom i pitanjima karaktera. Ves neće dobiti moj glas". Vaš bivši šef govori o vašem karakteru, je li tako, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, dozvolite da pojasnim nekoliko stvari. Pre svega Šelton nije bio moj nadređeni. On je bio predsedavajući združenog štaba. Ja sam raportirao sekretaru za odbranu preko generala Šeltona, takođe sam raportirao i generalnom sekretaru Solani (Javier Solana) preko Vojnog komiteta i Saveta NATO (NATO Council). Hteo bih da kažem

sledeće. Pre svega, ovo su opaske koje su iznešene na moj račun, a to je rekao sekretar Koen (William Cohen), dakle moj nadređeni nakon kampanje na Kosovu i to 1. decembra 1999. godine. On je izneo te opaske u "Maršalovom centru" za vojne vežbe u Nemačkoj (Germany). On je rekao: "Želim da odam priznanje gospodinu koji se nalazi u publici, to je generale Klark. Jedna od njegovih snaga jeste genijalni profesionalizam generala Klarka, ja ne znam ikoga ko je bio suočen sa većim izazovom da na okupu održi 19 demokratija, a da isto vreme vodi veoma važne poslove u veoma napeto vreme. Takođe bih hteo da izrazim svoje divljenje njegovom profesionalizmu i na izuzetnom poslu koji je on obavio kao Vrhovni komandant savezničkih snaga". Dakle, to je ono što je Koen rekao dok sam ja bio na funkciji. A kada sam promenio komandu, kada sam napustio komandu, evo šta je sekretar Koen rekao takođe: „Da bi zaštitila demokratiju na kraju veka, Amerika (United States of America) se okrenula lideru kojem mi danas izražavamo poštovanje. To je general Ves Klark ...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Samo trenutak, generale, ja vas pitam za Šeltona ...

SUDIJA MEJ: Vi ste pokrenuli ovo pitanje. Da, naravno, ali svedok ima pravo da odgovori i on to radi.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: "Amerika je u generalu Vesli Klarku našla naučnika, vojnika i državnika. Naučnika koji razume snagu istorije u naše vreme, neverovatnog vojnika, heroja Bronzane i Srebrne zvezde koji je uprkos mučnim ranama inspirisao naše jedinice da prežive u džunglama Vijetnama, vojnika koji se vratio kući kako bi obučio one koji su pobedili u operaciji Pustinjska oluja. On je državnik čiji se uticaj oseća širom Amerike, gde je pomogao vođenju borbe protiv dilera droge, do Dejtona ...

prevodioci: Molimo svedoka da čita malo sporije. Prevodilačka ekipa nema tekst. Hvala.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: U redu, razumem. "Do Dejtona gde su njegovi saveti pomogli da se završi krvoprolije u Bosni". Sekretar Koen dalje nastavlja, citiram: "Treba reći bez ikakve strasti da se radi o čoveku koji ima neverovatne mogućnosti i neverovatnu snagu", dalje se nastavlja. "Budući istoričari će govoriti o strastvenom vođstvu generala Klarka i kako su ljudi

i žene koji su bili veoma odani toj komandi, kako su oni uspjeli da naprave novo Partnerstvo za mir i da zajedno sa 38 drugih nacija omoguće mir u Bosni i na Kosovu." Zatim sekretar Koen nastavlja: "Takođe bih hteo da kažem da se služba generala Klarka u potpunosti kompletirala. On je bio na onom blatnjavom planinskom putu pre pet leta, kada je troje Amerikanaca položilo svoje živote pokušavajući da zaustavi rat. I on je bio tamo više puta nakon toga pokušavajući da pomogne ostvarivanje plana koji je sačinjen u Dejtonu i za koga smatramo da će obezbediti trajni mir". Zatim sekretar Koen dalje nastavlja: "General Šelton je nas je takođe podsetio na istorijska dostignuća na jugu", to je u stvari mislio na Kosovo. "Ja bih rekao svima vama koji ste se okupili ovde danas da, iako ste možda u iskušenju da negativno posmatrate izazove onoga što se desilo na Kosovu, niko ne treba da sumnja u pozitivne efekte vaše službe ili u vaš uspeh. Suočeni sa neprijateljem koji je stvorio najstrašnji humanitaran košmar, vi ste odgovorili strastveno i brzo da biste olakšali ljudsku patnju, a bili ste suočeni sa neprijateljkom koji je pokušao da maksimizira civilne žrtve i nesreću i vi ste pritekli u pomoć nevinim ljudima. Pre godinu dana", nastavlja sekretar Koen, "srpske snage su bile u jednoj ubilačkoj kampanji i skoro milion kosovskih Albanaca je pobjeglo pod pretnjama kojima su bili izloženi od strane svojih komšija. Ali vi ste odgovorili, i danas su Miloševićeve ubice van Kosova ..."

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Je l' ćemo mi sada da slušamo ceo Koenov govor?

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Generale, možda biste mogli to da privedete kraju.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, ja želim da razuverim optuženog u toj ideji da se ovo na nikakav negativan način ne odnosi na moj integritet i na moj karakter. I želim da uverim Sud da nema ničeg merodavnog u toj izjavi koju je dao moj vojni kolega tokom političke kampanje i iz tih razloga tražim da se ova izjava uvede u zapisnik i molim da mi se dozvoli da nastavim, zato što mislim da je veoma važno da se ospori ova tvrdnja.

SUDIJA ROBINSON: Koliko će vam još trebati?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Još 30 sekundi, ukoliko mi dozvolite da to čitam normalnom brzinom. "Prema tome, generale Klark", nastavlja gene-

ral Šelton, "zahvaljujem vam se na izuzetnom vođstvu". I pored toga želim da se unese u zapisnik komentar predsednika Klintona (Bill Clinton), koji je izneo kada mi je dodeljena Medalja slobode. On je rekao: "Vesli Klark je shvatio opasnosti Balkana i imao je vitalnu ulogu. Njegovo iskustvo i njegova stručnost kao stratega, kao vojnika i kao državnika su prevladali na Kosovu, a da čudesno nije izgubio ni jedan život naših vojnika. Na vrhuncu svoje duge i izvrsne vojne karijere on je dobio jedan izazov ...

SUDIJA MEJ: Molim vas da usporite.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: "I zahvaljujući generalu Klarku možemo sada da proglasimo da je zadatak izvršen uspešno." Časni Sude, ja želim da se ovo uvede u dokazni materijal kao materijal koji može da ospori ovu tvrdnju optuženog u vezi mog karaktera.

SUDIJA MEJ: U redu, razmotrićemo to sigurno.

SVEDOK KLARK: Pored toga, imaću još i neki dopunski materijal koji takođe tražim da se uvede u dokazni materijal, a to je materijal koji potiče od nekih drugih ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama.

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, imate još pet minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Potrošio je svo vreme general Klark čitajući ove protokolarne govore koje ...

SUDIJA MEJ: Umesto toga ćete dobiti vreme, dopunsko vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, generale Klark, pošto kažete da ovo što je Šelton ovde rekao nije tačno, da to nema veze? Zašto ste vi ranije sklonjeni sa funkcije u Evropi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, hteo bih da odgovorim na ovo pitanje.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

SVEDOK KLARK: Zato što, iskreno govoreći jeste postojala razlika u političkom gledištu između mene i generala Šeltona. Ja sam smatrao da Sjedinjene

Države i NATO ne smeju da dozvole još jednu rundu etničkog čišćenja na Balkanu, koje je predvodio optuženi. I ja sam uložio velike napore da upozorim vladu Sjedinjenih Država o tome šta će se desti, ja sam dao uputstva preporuke za politiku koja su bila prihvaćena i Sjedinjene Države su stupile u akciju da bi sprečile etničko čišćenje. Neki ljudi u Vašingtonu (Washington D.C.) se sa tim nisu slagali, ali mi smo to ipak uradili. Ja sam veoma ponosan na ono što smo postigli. Mi smo spasili milion i po kosovskih Albanaca od etničkog čišćenja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste izazvali humanitarnu katastrofu, generale Klark, a ne spasili bilo koga. A pošto ste bili komandat NATO-a, valjda vam je poznato da je Helsinškim završnim aktom (Helsinki Final Act) izričito ovlašćena država da se bori protiv terorizma na svojoj teritoriji i da nijedna druga država nema pravo da je u tome sprečava, niti se meša. Vi ste se umešali u sukob na strani terorista, generale Klark. Je l' to tačno ili nije, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Časni Sude, NATO je stupio u akciju zato da bi pokušao da spreči četvrti rat na Balkanu. Mi smo to uradili imajući na umu koncept diplomatije, ali to je bila diplomatija koju gospodin Milošević nije prihvatio, i on je koristio silu. Kao što sam već rekao ovde pred sudom, ja sam i ostvario pretnju silom koju smo mi koristili, i to je dovelo do jedne pauze tokom koje je diplomatija mogla da se aktivira, ali optuženi je već bio rešen kako će preduzeti korake, a oni nisu bili nikako koraci diplomatske vrste. On je nameravao da preduzme upravo ono što je meni i rekao na onom sastanku. On je hteo sve da ih pobije i to se događalo početkom januara 1999. godine kad je bio onaj masakr u Račku. On se usprotivio pokušajima zapada da se iznađe diplomatsko rešenje problema za Kosovo. I konačno, kada više nije bilo nikakvog drugog izlaza, NATO je preduzeo ovu vojnu akciju pokušavajući da spreči kampanju etničkog čišćenja i mi smo izveli vazdušne napade tokom 78 dana pokušavajući da zaustavimo etničko čišćenje koje je sprovodio optuženi i njegova vlada protiv kosovskih Albanaca.

SUDIJA MEJ: Poslednje pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa, ja imam mnogo pitanja za generala Klarka, ali ako već govorite o Račku, generale, pa da li vam je poznato da je u Račku bila jedinica UČK od nekoliko desetina ljudi, da je njen komandant ovde svedočio o tome, da su prvi otvorili vatru na policiju koja je ulazila u

selo? Da je ta aktivnost policije koja je ulazila u selo bila prijavljena Verifikacionoj misiji (OSCE, Kosovo Verification Mission) i videli smo ovde na video traci i dva vozila narandžasta Verifikacionalne misije prilikom ulaska policije u Račak? Dakle, da li sve to znate i da li znate da je tu bio sukob policije sa organizovanom grupom terorista UČK, da li to znate? To su stvari koje su ovde prezentirane sasvim jasno.

SUDIJA MEJ: Stanite, molim vas. To nije adekvatno predstavljanje onog svedočenja koje smo mi čuli ovde i neću da se kod svedoka stvori pogrešan utisak. Ali vi svakako možete da postavite pitanje. Dakle, bar što se generala tiče, pitanje je sledeće. Generale, da li ste znali da je tamo došlo do sukoba između policije i organizovane grupe terorista? Da je to, dakle, bilo u Račku. Da li po vašim podacima vi to prihvatate?

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ja sam dobio početnu informaciju od ambasadora Vokera (William Walker) koji mi je rekao da je bio tamo na licu mesta, da je video te ljude, da se radilo o masakru, da su to bili ljudi seljaci koji su upucani iz blizine, bačeni u jarak i onda, da su zapravo bili odvučeni iz sela tamo do tog mesta, do jarka i da su tamo bili pobijeni. To je informacija koju mi je on dao, i to je bila informacija koju je istraživao i Međunarodni krivični sud i zapravo to i jeste bila preporuka NATO. Ja sam dobio takvu poruku i od generala Naumana (Klaus Naumann), i ja sam to preneo optuženom, on je odbio da dozvoli da se sprovodi istraga, i reko nam da nije moguće da se to tako desilo. On je bio u to siguran čak i pre nego što je vođena istraga.

SUDIJA MEJ: Gospodine Kej (Kay).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Mej, u vezi sa podacima koje je izneo general Klark o izbeglicama samo jednu stvar da potvrdim. Vi u svojoj knjizi govorite ...

SUDIJA MEJ: Sačekajte samo trenutak. Znae šta, dali smo vam određenu količinu vremena, i kasnije ćemo razmotriti da li ćemo vam dozvoliti još neko pitanje. Na koju se stranu pozivate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Na 268. stranu srpskog prevoda gde general Klark upravo tvrdi, a radi se o desetom danu rata, to je negde 3. april, "naši podaci ukazivali su nam otprilike 100.000 izbeglih u Albaniju (Albania), i 50.000

u Makedoniju, znači 150.000 ukupno u Albaniju i Makedoniju izbegli desetog dana rata". Pa, zar nije to najbolji ...

SUDIJA MEJ: U redu. Prekinućemo ovo. Ja ću da vas zaustavim. Tužilaštvo može da nađe ovaj pasus i vratićemo se na to posle unakrsnog ispitivanja gospodina Keja da vidimo da li je to jedan od pasusa koji se pominjao i ranije, a onda ćemo da razmotrimo da li ćemo dozvoliti ovo pitanje ili ne. Izvolite, gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Generale, da se nadovežem na ovu poslednju seriju pitanja koji vam je postavio optuženi, pre ovog pitanja o Račku. Bilo bi ispravno reći, zar ne, da Savez bezbednosti UN-a nije usvojio Rezoluciju potvrđujući, ovlašćujuće vaše bombardovanje Jugoslavije?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Rezolucije koje jesu usvojene i koje smo mi pominjali su bile rezolucije 1160, 1199, i 1239 i 1203, i tim rezolucijama ...

SUDIJA MEJ: Da li ovo proističe iz glavnog ispitivanja?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Upravo tako. Ono, dakle, ne proističe iz direktnog, iz glavnog ispitivanja, ali je pitanje koje se pojavilo i koje je relevantno odbrani koju ovde iznosi optuženi, a to je samoodbrana.

SUDIJA MEJ: Da. Znete šta već smo o ovome dosta raspravljali, i ovo možda jeste, a možda i nije pravni argument.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ovo se dotiče dokumenta od 25. oktobra koji je imao ono saopštenje priloženo uz njega. Možda bi bilo korisno da to sad ovde iznesemo. Dakle, to je dokazni predmet 94 tabulator 3, to je zapisnik sa sastanka u Beogradu od 25. oktobra 1998. godine?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Kao što je jasno na osnovu ove prve stranice zapisnika, vaš sastanak sa Vladom Srbije je proistekao na osnovu Rezolucije koju je usvojio Savez bezbednosti UN, i to upravo Rezolucije 1199 (UN Security Council Resolution 1199). Da li možete to da potvrdite za zapisnik?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To je tačno.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I kao što znamo, ovde smo čuli iz raznih svedočenja da su rezolucije 1160 i 1199 izražavale zabrinutost u vezi onoga što se događalo 1998. godine na Kosovu. Možete li to da potvrdite?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Hvala vam. U okviru međunarodnih napora da se to reši, vi ste sa generalom Naumanom, u ime NATO, posetili Vladu Srbije da biste prodiskutovali o tim pitanjima koja su brinula Savet bezbednosti?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, u to vreme 1998. godine vi ste bili upoznati sa istorijatom tog problema, da je tamo postojala jedna grupa koju optuženi opisuje kao terorističku grupu, vi ne prihvatate tu definiciju, ali ako mi dozvolite, ja ću koristiti taj termin jer se on ovde redovno koristio, dakle, da se tamo nalazila OVK koja je delovala na Kosovu tokom proteklih 18 meseci?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je. Da. Ja sam čuo za tu organizaciju.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Vi ste bili upoznati sa tim da su srpsku Vladu brinule aktivnosti OVK-a koje su se izvodile na njenoj teritoriji, i u vezi sa kojima je srpska Vlada želela da preduzme određene mere da bi sprečila žrtve, nanošenje štete i razaranja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: I pored toga ste upoznati bili i sa tim da je to brinulo i Ujedinjene Nacije, dakle, da su se oni bavili tim pitanjem proporcionalnosti, i pitanjem kako se tretiralo stanovništvo na Kosovu, dakle, kosovski Albanci, i da su oni želeli da se pronađe što je moguće više mirno rešenje na Kosovu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je, ali želeo bih da se vratim na prethodno pitanje, gde govorite o tome šta je brinulo srpsku Vladu, jer ja ne bih želeo da se to protumači na taj način da se ja slažem sa tim da jedino što se ticalo srpske Vlade bilo da se preduzmu mere koje bi smanjile žrtve, štetu i razaranja. Ja nisam smatrao da je to jedino što njih interesuje, ja se posma-

trajući njihove korake nisam slagao sa tim da se njihov interes ograničavao samo tim pitanjima.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U redu. Dakle, vi ste imali određenih rezervi, bili ste nešto uzdržani u vezi sa njihovim stavovima. Ali da li bi bilo ispravno reći da je, dakle, tamo postojao politički problem na Kosovu sa kojim je Vlada trebalo da se nosi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja bih rekao da su oni stvorili taj politički problem i da su ga stvorili korišćenjem sile, a ne političkim mehanizmima, i to je suština problema.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ako sada pogledamo saopštenje koje je takođe bilo izdato tog dana i ovo je sada strana 2 tabulatora 3 dokaznog predmeta 94, u tački 1 tog dokumenta stoji: "Prihvatajući Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i polazeći od činjenice da je organizovani terorizam na Kosmetu pobeđen, i da se od 29. septembra 1998. godine više ne preduzimaju operacije protiv terorista vlasti Savezne Republike Jugoslavije su odlučile da između ostalog preduzmu niz mera", i taj niz mera se može ukratko opisati kao pokušaj da se uvede mir u tu pokrajinu nad kojom je ta Vlada imala kontrolu. Da li se slažete sa tim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Slažem se.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U drugom pasusu tog dokumenta stoji: "Kako bi doprineli povratku mira i normalnog života, državni organi Savezne Republike Jugoslavije će na celom Kosmetu smanjiti brojno stanje snaga bezbednosti i količinu njihove opreme na uobičajni nivo", dakle na nivo pre izbijanja terorističkih aktivnosti, je li to tako?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. I ja, dakle, uzimam ovaj dokument na onaj način na koji je ovde ovo sve izneto, dakle, ja samo potvrđujem da je to što vi čitate ono šta ovde stoji, ja ovde ne izražavam svoj stav.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Hajde onda da pogledamo ciljeve koji se ovde navode u dokumentu, ako mogu da kažem, dakle, to je ono što su oni želeli da ostvare, i ako pogledamo ceo ovaj dokument, videćemo da se on tiče povlačenje snaga i njihovog svodenja na mirnodopski nivo, naročito teškog naoružanja. Sad ovo čitam na sledećoj strani, dakle: "Policija je trebala da se svede na normalan nivo, mirnodopski nivo". Dopunske jedinice koje su dovedene pre februara 1998. godine su trebale da se povuku, zato

što je od februara 1998. godine tamo došlo do koncentracije inteziviranja aktivnosti, je li to tačno?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Došlo je do koncentracije otprilike u ono vreme kad je izvršen napad na porodicu Jašari, ali ne znam da li je to prethodilo koncentraciji ili je to bio rezultat koncentracije.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, trebalo je da dođe do smanjenja, deskalacije, i ono šta se ovde traži se tiče prekida vatre 1998. godine u oktobru?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Sada, molim vas, da pogledamo kraj dokumenta. Pod rimskim III stoji jedna odredba Savezne Republike Jugoslavije, da će se bezuslovno povinovati Rezoluciji 1199 Saveta bezbednosti UN-a, i sprovesti u delo mere opisane iznad ovoga, i isto tako poziva sve druge strane da bezuslovno se povinuju ovoj Rezoluciji. Da li to onda podrazumeva i OVK-a ili terorističke grupe koje su tamo bile aktivne, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. To je tačno.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: "Savezna Republika Jugoslavija će i dalje nastojati da mirnim putem i u saradnji sa OEBS-om (OSCE, Organization for Security and Co-operation in Europe) pronađe rešenje za sva otvorena pitanja i probleme. Međutim, kao krajnju meru i u skladu sa pravom na samoodbranu državne vlasti zadržavaju pravo da adekvatno i srazmerno odgovore na svaki vid terorističke aktivnosti i kršenja zakona kojom se ugrožavaju životi i bezbednosti građana i predstavnika državnih organa". Dakle, u to vreme u oktobru 1998. godine i dalje se smatralo da Srbija kao država ima pravo da štiti samu sebe, dakle da deluje u samoodbrani kao i da srazmerno odgovara na terorističke aktivnosti ili na kršenje zakona, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Tako je. I dozvolite mi da objasnim zato što je ovo bila jedno vrlo pažljivo sročena, sročeno saopštenje koje NATO vrlo pažljivo razmotrio. Dakle, sem ukoliko nismo bili spremni da dovedemo NATO mirovne snage, mi nismo mogli da uskratimo srpskim vlastima pravo na samoodbranu. Ali ono što je važno u ovom dokumentu je ovo pozivanje na srazmerne mere, na proporcionalnost. Drugim rečima, kao što ste vi rekli, trebalo je da se vrate red i mir nazad u tu pokrajinu i da se sve svede na normalan nivo, da policijske aktivnosti budu uobičajene, da se povuče teško

naoružanje, da se prekine sa korišćenjem teškog naoružanja protiv stanovništva. Prema tome, zato je važno što tamo stoji ova reč "srazmerno".

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Dakle, u to vreme ovo saopštenje se smatralo deklaracijom ciljeva koje treba da se postignu, isto tako se smatralo da treba da dođe do prekida vatre, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ali tokom prekida vatre postalo je jasno, zar ne, da je OVK iskoristila tu priliku da se reaktivira i ponovo naoruža?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja mislim da je to jedno činjenično pitanje. Obe strane, i OVK i vlada snose odgovornost, zato što se ni Srbi ni OVK nisu u potpunosti pridržavali duha ovog dokumenta u to vreme.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da, u tome i jeste bio problem, gledajući sa srpske strane. Dakle, tokom tog perioda kad su Srbi trebali da povlače svoje snage, neprijatelj koga su imali sa druge strane, i to neprijatelj koji u to vreme je bio prilično potučen, dakle, to nije bio isti onaj neprijatelj koji je bio snažan kao što je bio ranije u to vreme u oktobru 1998. godine?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja mislim da vi ovde imate jedno pogrešno viđenje, jer pretpostavljate da postoji jedna određena paralela. Tamo nije bilo te paralele. Namera nije bila da se postigne prekid vatre u kome bi se održao taj vojni odnos, već je trebalo da nastupi jedna pauza tokom tog prekida vatre u kojoj bi se dala prilika diplomatiji da deluje i da iznađe političko rešenje. Dakle, to nije imalo nikakve veze sa prisustvom ili odsustvom OVK, zato što je moglo da se nađe političko rešenje za taj problem, u kom slučaju bi OVK postala irelevantna, izgubila bi podršku stanovništva. OVK je imala podršku stanovništva upravo zbog delatnosti srpske vojske i policije, to je bio njihov način odbrane od te prekomerne sile koju su oni koristili. I zapravo ono šta se desilo je da su Srbi i dalje nastavili sa korišćenjem nerasuzmerne sile, oni se nisu pridržavali ovog dokumenta.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: To je stvar o kojoj su sudije već dosta čule, i oni će morati o ovome da odluče šta se tačno događalo tokom tog perioda, i da li je zapravo OVK sebe naoružavala i onda samim tim provocirala Srbe. Ali vi ste se složili sa ovom tvrdnjom da se zapravo OVK revitalizirala tokom tog perioda, ponovo naoružala i opremila.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko je meni poznato, časni Sude, ja ne znam dovoljno o ovome, ne znam kakav je materijal ovde iznet pred Pretresno veće i kako je Pretresno veće dobilo ovu informaciju, ali onoga čega se ja sećam je da jeste bilo žrtava među pripadnicima OVK, i oni su evakuisali svoje žrtve, i onda su se revitalizirali, ponovo snabdeli i tako dalje.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Rezolucija Saveta bezbednosti, naravno, se tiče ovog problema uopšteno, i obe strane su bile za osuđivanje, kako srpska strana, tako i OVK teroristi. Da li ste vi upoznati sa tim?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ne sećam se konkretnih detalja, ali uopšteno da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ja ovde imam primerke rezolucija Ujedinjenih nacija, tako ukoliko bude potrebno, ja to mogu da podelim. Baveći se celokupnim kontekstom vezano za ovaj problem nakon oktobra 1998. godine, vi ste u međuvremenu raspoređivali snage oko države Srbije?

SUDIJA MEJ: Mi smo prekinuli ovu liniju ispitivanja kada je optuženi ispitivao na taj način budući da je svedok ovde došao da svedoči o konkretnim stvarima, a ne o uopštenim stvarima, jer kao što ste vi sami rekli, mi smo čuli dosta dokaza o tome.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja se ne bavim događajima nakon 24. marta 1999. godine. Ja jednostavno pokušavam da stavim ovo u kontekst kako je to izgledalo vezano za Srbiju. Dakle, strane snage se nagomilavaju oko te države. Očigledno su naoružane, odnosno, naoružavaju se. Takođe postoji i gomilanje snaga OVK-a, o tome smo čuli, i očigledno je da postoje određena pitanja i određene stvari koje ta vlada mora da preduzme. Dakle, onda se kritikuje što se ne povlače, odnosno, što ponovo stupaju na tlo pokrajine. E sada, možda se tu radi o pitanjima na koje ta određena država imala pravo, odnosno merama da preduzme kako bi zaštitila vlastiti teritorijalni integritet?

SUDIJA MEJ: U redu.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Zar nije tako, generale, to je u stvari slika koju bi trebalo da sagledamo u ovom kratkom snimku istorije koja obuhvata period od oktobra 1998. do marta 1999. godine, dakle, da je dolazilo do

povećanja broja stranih snaga oko Republike Srbije nad kojima ste vi imali komandu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa ne, to nije kompletna slika tu, ovde sada imamo samo jedan deo te složene situacije. Stavimo to u pravi kontekst. Pre svega, postojali su naponi nekoliko godina da se obuzda srpska represija nad kosovskim stanovništvom. Prvo upozorenje je bilo tokom Bušovog (George Bush) perioda, kada je njegova administracija u decembru 1992. godine izdala upozorenje da će se upotrebiti sila protiv srpskih snaga, ukoliko budu prouzrokovali humanitarnu katastrofu na Kosovu. Ne sećam se tačno reči tog upozorenja, ali to može da se dostavi za zapisnik. Zatim nakon toga bilo je raznih napora i to putem usvajanja raznih diplomatskih rezolucija da se smanji politika represije koju je srpska vlada sprovodila na Kosovu, a to je takođe dovodilo do toga da se pruža otpor, otpor koji je do koga je došlo samo u smislu samoodbrane. Dakle, u toj pokrajini nije bili drugih motiva. A onda tokom 1998. godine ono šta se pokušavalo diplomatskim putem jeste bilo da se strane u sukobu nekako usaglasе kako bi došlo do uspostave mira, i kako bi mogli da miroljubivo koegzistiraju i žive zajedno tamo bez da većina vrši represiju nad manjinom. Dakle, to je ono što se tražilo. E sad, što se tiče vojnih instrumenata, dakle, nakon oktobra 1998. godine i vazdušnih udara, u stvari to sve je bilo vraćeno u normalne okvire, dakle, snage nisu ostale tamo, a snage su u stvari bile uključene u Verifikacionu misiju sa preletima iznad pokrajine Kosovo. Oni su te informacije dostavljali Diplomatskoj posmatračkoj misiji (KDOM, Kosovo Diplomatic Observation Mission) na terenu kako bi mogla da se ostvari saradnja i kako bi takođe mogle da se razmenjuju informacije. E sad, što se tiče dovođenja kopnenih snaga, te snage su u stvari bile snage za izvlačenje koje su trebale biti politički neutralne snage, i koje bi delovale samo ukoliko bi srpska strana dozvolila ulazak na teritoriju snagama za izvlačenje. Međutim, istovremeno te snage ne bi mogle da pruže pomoć bilo kojoj zaraćenoj strani. Dakle, to je nešto što smo mi pokušali u nekoliko navrata da koordiniramo sa srpskom stranom, vodili su se razgovori koliko se ja sećam sa predstavnicima Srba na Kosovu, te razgovore su vodili ili ambasador Voker ili Šon Burns, ne sećam se tačno. Ali, u svakom slučaju tu silu nije trebalo sagledavati kao silu ili snagu koje će na silu ući na teritoriju Srbije i pretiti suverenitetu Srbije. Dakle, radilo se samo o odobrenim snagama, i svako vojno lice je to tako i sagledavalo, budući da nisu imali svojstva da na silu uđu u Srbiju.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Svi smo mi pročitali vašu knjigu, sudije su takođe pročitali knjigu ...

SUDIJA MEJ: Pa, mi moramo da imamo kontrolu nad ovim ispitivanjem. Ja vas, gospodine Kej, podsećam na vašu ulogu.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja sam hteo da budem samo od pomoći sudijama u vezi sa određenim pitanjima.

SUDIJA MEJ: Pa, optuženi je imao četiri sata na raspolaganju za unakrsno ispitivanje.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, ali ja sam hteo da ukažem na određena pitanja, neka pitanja je optuženi pokrio, međutim, ja pokušavam da ostvarim svoju ulogu što je savetnije moguće. I ja jednostavno želim da se ovo pogleda u određenom kontekstu, kako bi postojalo određeni stepen pravičnosti.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Do sada se knjiga nije spominjala, osim naravno onoga šta je optuženi rekao. Međutim, vi ste čuli našu odluku, ne želimo da knjiga uđe u dokazni spis zato što obuhvata razna pitanja.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja nisam hteo da predočim sad knjigu, hteo sam samo da kažem svedoku koji je govorio o tome šta se tamo dešavalo, hteo sam da mu kažem da smo mi pročitali knjigu, i da mi znamo šta je on napisao u vezi sa tim, a onda sam hteo samo da rezimiram tu sliku za njega, jer radi se o nečemu o čemu je on pisao, dakle, o vojnim aktivnostima koje su se odvijale

SUDIJA MEJ: Da li je to deo svedočenja i dokaza koje je naznačilo Tužilaštvo? Da li je to obuhvaćeno nekim njihovim paragrafom koji je naznačen?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pa, radi se o raspoređivanju NATO snaga.

SUDIJA MEJ: Pa, onda možete da se pozovete na to.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Pa, nisam u stanju to da uradim, ali ću da postavim pitanje, i ako Pretno veće nije zadovoljno, u redu, onda će se

pitanje ignorisati. Generale, ono što sam ja hteo da kažem jeste sledeće. Vi ste pisali o raspoređivanju tih snaga na tom području tokom tog perioda, dakle, od oktobra pa do marta, do perioda kada je počela kampanja bombardovanja, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, potpuno ste u pravu. Ali ja pokušavam da pojasnim da se nije radilo samo o raspoređivanju snaga u tom periodu, ako dobro shvatam značaj vaše analize. Ja u stvari pokušavam da Pretresnom veću predočim potpunu sliku svega onoga što se dešavalo, dakle, da je postojao napor od strane NATO da se postigne diplomatski, odnosno, da se mir postigne diplomatskim putem.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Ne, ne bih hteo da bude bilo kakvih nejasnoća u vezi sa mojim pitanjem. Ja vas pitam u vezi sa onim što se dešavalo na Balkanu u to vreme, dakle, i u vezi sa pitanjima s kojima se suočavala Srbija, dakle, sa onim što se dešavalo iza njenih granica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ono što sam ja pokušavao da objasnim, jeste da snage na terenu nisu mogle da prete Srbiji, da bi svako vojno lice shvatilo da to ne predstavlja pretnju, da preleti vazduhoplovstvom su u stvari bili nenaoružani, da se vršio potpuni nadzor nad tim preletima, i da je u stvari Republika Srbija bila suočena sa susedima koji su pokušavali da pronađu diplomatsko rešenje problema.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: U redu, neću se više zadržavati na ovome. Sada bih prešao na 1995. godinu, dakle, preći ću na prvi sastanak od 17. oktobra 1995. godine. Dakle, sad prelazimo na Bosnu, ne bavimo se više Kosovom. Vi ste opisali to kao vaš prvi sastanak, dakle, 17. avgusta 1995. godine, da li se može reći da pre tog sastanka vi niste imali neku značajnu ulogu u okviru političkog procesa?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, časni Sude, ne znam na šta se odnosi ovo pitanje. Ja sam bio oficir u okviru Združenog generalštaba vezano za Balkan, dakle ja sam vršio koordinaciju među Združenog generalštaba, Bele kuće (The White House) i Ministarstva odbrane vezano za politiku na Balkanu. Pre toga ja sam nekoliko puta otputovao na Balkan, bio sam u Sarajevu, susreo sam se sa Izetbegovićem, Silajdžićem, generalom Delićem, Mladićem. Zatim u avgustu 1994. godine sam ponovo se vratio u region, radio sam tamo zajedno sa evropskim saveznicima, tako da mi nije baš najasnije ovo pitanje na šta se cilja, jer kao što sam rekao, ja tad nisam susreo Miloševića.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Pa evo, preći ću u suštinu. Radi se o svedočenju, vašem svedočenju o Srebrenici, dakle, o onome što ste vi rekli u vezi sa tim, i rekli ste da je to ukazivalo na to da gospodin Milošević ima saznanja o onome što će se desiti, odnosno, kako ste vi rekli, onome što je počinio general Mladić. Znači, pitam vas u vezi sa tim, budući da ja nisam znao, da li ste vi znali da su mnogi političari, lord Owen (David Owen) je to rekao ovde u sudnici, da su mnogi političari bili zabrinuti za politiku bezbednih zona, dakle, i to 1993. godine, da li ste znali za to?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi takođe znali da su ti političari bili zabrinuti za srebreničku enklavu, i takođe da su bili zabrinuti u vezi potencijalnog haosa koji je ta enklava potencijalno mogla predstavljati za taj region?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Koliko ja znam, u tom periodu lord Owen nije imao nikakvu zvaničnu ulogu u vezi sa politikom na Balkanu. Postojala je dugotrajna zabrinutost kod pripadnika UN vezano za patnje u tim enklavama, o tome se stalno raspravljalo. Ljudi su bili zabrinuti, budući da je prethodno bio izvršen napad na enklavu Žepu, do toga je došla nekoliko dana pre Srebrenice i to je takođe izazvalo zabrinutost. I nije bilo nikakve sumnje kod pretstavnika međunarodne zajednice da srpska strana nije imala pravo i da nije bilo nikakvog opravdanja da vojno napada te delove koji su u stvari potpadali pod humanitarne aspekte.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi znali da zbog zabrinutosti lorda Ovena, da je predsednik Milošević doktora Karadžića 1993. godine upozorio da ne treba da se napada Srebrenica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nisam znao za to konkretno pitanje.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste znali da je Milošević, to je bilo javno rečeno više puta, da je on u stvari bio veoma zabrinut za konkretnu bezbednosnu zonu Srebrenice?

SUDIJA MEJ: Samo jedan trenutak, molim vas.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Meni se čini da je ovo pitanje podložno raspravi. Nema sumnje da će optuženi pokrenuti ovo šta je on rekao Karadžiću, i on to i može da učini.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Mi smo čuli svedočenje i dokaze o tome, no radi se o sledećem. To se sada predočava kao neka vrsta priznanja, dakle, da je postojalo saznanje o onome što će se desiti. Međutim, radi se o tome da postoje dokazi da je on u stvari upozorio, a vi ste dozvolili, odnosno ja sada pitam svedoka kakva su njegova bila saznanja o čitavoj situaciji. Da li je on znao za zabrinutost u vezi sa Srebrenicom, i da li ja znao da su izneta upozorenja Karadžiću i Mladiću, dakle, da su upozoravani da ne napadaju bezbednosnu zonu?

SUDIJA MEJ: Ali to će biti na nama da odlučimo, dakle, da li je uopšte tako nešto rečeno, i da li je to značajno, to je ključno.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Možda nisam u pravu, ali sam imao utisak da je Sud veoma zainteresovan za ovo svedočenje.

SUDIJA MEJ: Da, ali šta je neko nekome rekao, to nije relevantno.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, ali ako neko ko je značajan za celu tu situaciju upozori nekog drugog, to sigurno ukazuje na određenu pozadinu koja se u potpunosti razlikuje od utiska koje je ovaj svedok izneo pred Sudom. Dakle, radi se o njegovim utiscima nečega što je njemu pomenuto 1995. godine.

SUDIJA MEJ: Pa, moguće da je i jedno i drugo rečeno. Radi se o dokazima. Mi ćemo morati da odlučimo o jednom i drugom, budući da je to sve izneto pred nas, i mi ćemo odlučiti koju ćemo težinu dati određenim dokazima.

PRIJATELJ SUDA KEJ: To cenim, i shvatam da je Sud shvatio koja je bila suština mojih pitanja, i zašto sam ja postavljao ta konkretna pitanja. Ja mislim da su moja pitanja u skladu sa ulogom amikusa u ovom predmetu.

SUDIJA MEJ: Imate još pet minuta na raspolaganju.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, da li bih ja mogao da repliciram na ovo konkretno pitanje?

SUDIJA MEJ: Da.

SVEDOK KLARK: Na osnovu mog iskustva prilikom nadzora situacije na Balkanu, i kada sam pratio upozorenja jedne srpske strane drugoj srpskoj strani, primetio sam da u svakom slučaju bi se oni u stvari pokrili određenim upozorenjima za koja bi znali da se neće ispoštovati. Dakle, oni su davali određena uputstva, znajući unapred da se ta uputstva ovog puta neće poštovati.

PRIJATELJ SUDA KEJ – PITANJE: Da li ste vi znali, odnosno da li ste vi čuli za to da je gospodin Milošević smatrao da je to velika greška, dakle, da je velika greška sa strane bosanskih Srba da uopšte napadnu Srebrenicu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam čuo ovo što ste vi sada rekli, međutim, nemam nikakvu nezavisnu potvrdu toga. Ali, budući da sam sa optuženim proveo više od stotinak sati, i budući da sam pratio njegovo ponašanje tokom više niza godina, ja sam došao do zaključka da je optuženi u stanju da kaže sve i svašta, i da on veoma dobro manevriše između raznih uloga. Dakle, da manevriše između uloge mirotvorca i ratnika, da preuzima razne uloge i da navlači razne maske u zavisnosti od toga sa kim razgovara. E sad, naravno, Pretresno veće će odlučiti o težini koju će dati svemu ovome, ja samo mogu da vam kažem kako sam ja to sagledao. Dakle, ja to nisam shvatio kao odgovor na prethodno upozorenje od pre tri godine, već kao upozorenje da je on upozorio Mladića o onome što će se neposredno nakon toga desiti u Srebrenici, a da ga Mladić nije poslušao. I kao što sam već rekao, optuženi veoma dobro govori engleski jezik, dakle nije se radilo o tome da sam ja govorio o vojnoj akciji, već se radilo o ubijanju civila. Milošević nije rekao da je bio zaprepašten, on je rekao: "Ja sam mu rekao da to ne radi, ali on me nije slušao", to je ono šta je on rekao.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Dobro, to je nešto što će Pretresno veće protumačiti. Zbog vremena ću se zaustaviti ovde, ali radi se o jednom pitanju koje sam hteo da pokrenem tokom unakrsnog ispitivanja, ali ne mogu, budući da je dokument samo na BHS-u, a mi nemamo prevod. To bi mogao da uradi gospodin Tapušević, dakle, on će to da stavi u određeni kontekst. Treba nam samo tri minuta, a radi se o ovlašćenjima gospodina Miloševića 1995. godine, dakle, njegova ovlašćenja u vezi sa rukovodstvom bosanskih Srba. Molim da dozvolite drugom amikusu da se pozabavi tim pitanjem budući da ja ne mogu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, morao bih prvo vama da objasnim da se radi o razgovoru na privatnoj sednici, ako možemo da ...

TUŽILAC NAJS: Radi se o dokumentu koji smo mi dostavili, a s obzirom na odredbe pravila, zamolili bismo da se ovim pitanjem pozabavimo na privatnoj sednici.

(privatna sednica)

SUDIJA MEJ: Da li ima nekih razloga iz kojih ne bi trebalo da budemo na javnoj sednici. Nema. U redu, onda idemo na javnu sednicu. Gospodine Najs, pre svega ono jedno pitanje koji je hteo da postavi optuženi, knjiga strana 234, tu se spominju cifre.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: A šta ste to hteli da pitate vezano za ove brojeve? Dozvolićemo da postavite pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, vi ste meni juče oduzeli pravo da svedoka pitam o njegovoj glavnoj ulozi, o ratu, o zločinima koje je izvršio u Jugoslaviji, o knjizi koju je napisao "Moderno ratovanje".

SUDIJA MEJ: Da, da. Apsolutno ste u pravu, prema tome, ostavićemo stvari onakvima kakve su bile. Možete da postavite jedno pitanje o brojevima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Broj koji je naveden na ovoj strani gde kaže da ima, to je deseti dan rata, 100.000 kaže izbeglica ima u Albaniji, i 50.000 u Makedoniji, demantuje svedoka koji kaže da 1998. godine, ne znam koliko bilo izbeglica, to su njegova neka ...

SUDIJA MEJ: Dozvolićemo svedoku da odgovori na ovo ukoliko želi, ali samo, dakle, na ovo ograničeno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pitanje je da li je iz ovoga jasno da su ove izbeglice izazvale njihove bombe, a istovremeno i njihova koordinacija sa UČK ...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Vi znate da takva pitanja ne dozvoljavamo, ali generale Klark, pošto je optuženi ovo pokrenuo, da li želite da odgovorite na jednu ili drugo pitanje? Na vama je da odlučite.

SVEDOK KLARK: Hvala, časni Sude. Cifre koje su navedene u knjizi su privremene vrste, i konačni pokazatelji, odnosno, u ovoj rečenici stoji 50.000 ili 100.000 interno raseljenih lica ili izbeglica, i koliko je meni poznato konačni brojevi su bili daleko veći, bilo je 900.000 eksterno raseljenih lica, plus još 500.000 interno raseljenih lica koji su živeli van svojih domova, krili se po šumama i tako dalje. Dakle, ovo su cifre bile koje su korišćene u to vreme, nije bilo nikakve koordinacije između OVK da se ovi ljudi proteraju iz svojih domova. Radilo se o jednom pravom egzodusu koju su planirali i izveli sami Srbi, bilo tako što su namerno stavljali ove ljude na vozove i slali ih ka jugu, prema Makedoniji, ili im pretili i ugrožavali pa su onda oni sami bežali.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS: Pre svega da se osvrnemo na onaj materijal koji je svedok pročitao posle onog komentara optuženog o generalu Šeltonu. Ja ovde imam primerke tog materijala.

SUDIJA MEJ: U redu, usvojicemo to. To ćemo staviti sve u jedan dokazni predmet i daćemo mu broj. Samo trenutak da dobijemo broj.

sekretar: Časni Sude, 618.

TUŽILAC NAJS: I vezano za istu temu, svedok je konstatovao da postoji dopunski materijal na tu istu temu koju je on želeo da se predoči Pretresnom veću. Kao što Pretresno veće zna, mi smo imali tu prednost što smo mogli sa advokatom svedoka da prodiskutujemo o ovim dokumentima, jer se advokat nalazi ovde u Hagu (The Hague) da bi pomogao svedoku i koliko ja shvatam, ti materijali će nam uskoro biti dostavljeni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vi možete još nešto da nam kažete, generale?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Ja nemam ništa da dodam na to.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću se vratiti na ovo na kraju svog dopunskog ispitivanja, a sada da krenemo sa suštinom. Generale, što se tiče ovog takozvanog pisma patrijarha, odnosno, sporazuma, mi smo ga videli ne u originalnom obliku, već u obliku kako je on predstavljen u obliku zapisnika ključnim rukovodiocima Srba u avgustu 1995. godine. Dakle, trebalo je da se sastavi jedinstvena delegacija od tri člana iz Republike Srpske i tri iz SRJ, i s tim da je optuženi trebao da ima odlučujuću reč i glas, zar ne?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vezi sa onim što se događalo u Dejtonu recite nam sledeće, molim vas, da li ste ikad znali da je optuženi postupao bez znanja ili van znanja predstavnika Republike Srpske? Da li možete nešto o tome da nam kažete?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, dobijali smo pritužbe od članova delegacije Republike Srpske da njih nisu konsultovali o nekim pitanjima, i isto tako je bio jedan konkretan incident koji je meni bio prenet. Optuženi je objašnjavao da oni neće da potpišu sporazum u Dejtonu ili neće da stave paraf na njega, zapravo da je konkretno gospodin Krajišnik to odbijao zato što do tog trenutka nije video ni sporazum ni kartu s kojom se "njegovo imanje pored Sarajeva otuđivalo" ...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ta karta koja je iznenadila Krajišnika zato što se time njegovo imanje stavilo van teritorije, to je ono šta se vidi na ovoj karti koja je ovde na sudu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. I linija je bila povučena, dakle, na toj karti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste ovo već verovatno i videli, ali molim vas da nam potvrdite. Ova precrtana linija ide ka zapadu. Zapadno od ove unete vertikalne crvene linije koja ima polukrug oko sebe, dakle, ova linija koja je istočno, da li je ona trebala da označi teritoriju koju su Srbi ustupali?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi ste rekli da je optuženi bio taj koji je ucrtao tu liniju?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, nije se konsultovao sa Krajišnikom po pitanju njegovog imanja ili nečeg drugog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nije, koliko je meni poznato nije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovaj vaš prikaz stvari je bio osporen, naročito u vezi sa onim što vi kažete da je optuženi rekao. Možete li, molim vas, da nam objasnite kako ste se vi prisećali ovoga, da li ste vi vodili neke beleške u to vreme?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam. Vodio sam beleške tokom većeg dela sastanaka sa optuženim. Ja sam imao drugu ulogu, odnosno, bio sam na mestu broj dva u delegaciji, nisam bio na svakom sastanku, ali kad jesam bio na sastancima, a bio sam na većini, onda sam imao drugu po važnosti ulogu i vodio sam beleške.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I, dakle, da li su te beleške ono što ste koristili da se podsetite na stvari kad ste pisali vašu knjigu, „Vođenje modernog rata“ (Waging Modern War)?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li vam je iko ikad rekao da ovaj vaš prikaz stvari koji ste izneli u vašoj knjizi nije ispravan?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Nije mi nikad to niko rekao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što ste izneli u pasusu 4 najnovije verzije vaše izjave, da li je to ono isto što se vidi na strani 325 knjige gde vi govoreći o bivšem tužiocu Luiz Arbur (Louise Arbour) kažete, u četvrtom redu, zapravo u šestom redu, kažete sledeće: „Ja sam joj rekao da ću biti spreman da u budućnosti svedočim o tome kako je Milošević priznao da je unapred znao o nekim od planova generala Mladića vezanih za Srebrenicu“. Da li je to ono što je izneto u pasusu 4, da li se na to odnosi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste o ovome što stoji u pasusu 4 prvo govorili u jednom širem obliku u aneksu, a zatim i na sastanku sa pravnicima u Tužilaštvu, sa gospodinom Grumom (Groome) i gospodinom Šinom (Shin) i onda smo došli do ove sažete verzije. Da li je to urađeno pre nego što ste došli u Hag, to sažimanje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad ste već došli u Hag da li vam je pokazan jedan dokument i da li je od vas traženo da ga vi pregledate? To je dokument iz Hrvatske, gde se zapravo radi o zapisniku sa sastanka između vas, Holbruka i predsednika Tuđmana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako je. Video sam taj dokument, zamolili su me da ga pregledam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, vi ćete se setiti o kakvom se dokumentu radi, to je prvobitno bilo dostavljeno po Pravilu 68, zatim povučeno, pa onda ponovo dostavljeno Sudu, i ja sam savetovao optuženog da pogleda ovaj dokument. Ovaj dokument je Tužilaštvo dobilo na osnovu zahteva za pomoć koju je bio upućen Vladi Hrvatske, i mi smo to dobili negde 17. jula prošle godine. Molim da se svedoku sada da ovaj primerak ovog dokumenta, pre nego što pogledamo bilo koji deo ovog dokumenta. Generale, kada ste vi pregledali ovaj dokument, da li se on slagao sa onim čega se vi sećate o tom sastanku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, uglavnom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste našli nešto u tom dokumentu što ne odražava tačno ono što se desilo, ili ste samo mislili da se vi baš ne sećate svega sa tog sastanka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, ja se baš ne sećam svakog detalja sa tog sastanka.

TUŽILAC NAJS: U redu. Časni Sude će sada videti razne pasuse tog dokumenta.

SUDIJA MEJ: Pre nego što to pogledamo, pretpostavljam da hoćete da kažete da ovo proističe iz unakrsnog ispitivanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Svakako, i to na nekoliko načina, ali najjednostavniji način je da ovo treba da nas podseti na pitanje optuženog koje je uključeno u tvrdnju, dakle, ne spominje se Srebrenica, a bože sačuvaj, ne spominju se ni nikakva ubistva u Srebrenici. Dakle, pod najužim pravilima komandnog sistema to bi nama dozvoljavalo da se sada uvrsti prethodna dosledna izjava svedoka, a to je ona koju imamo ovde, dakle ona koja potvrđuje njegovo svedočenje na sudu, prema tome to treba da se usvoji na toj bazi. I stoga molim vas da pogledamo odmah relevantni pasus. Pogledajte stranu 9, u

donjem desnom uglu, dakle, vidite da ambasador Holbruk govori u prisustvu ovog svedoka. Da li se pred vama nalazi deveta strana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pitanje je, otprilike pet redova ispod toga stoji: "Drugo pitanje na koje smo se osvrnuli sa gospodinom Miloševićem, van problema njegovog priznavanja i najteže pitanje za nas je ko govori u ime bosanskih Srba. Govorili smo dosta o Mladiću i Karadžiću i svim tim ljudima i znate šta on kaže za Karadžića? On kaže", ja sada citiram: "Taj čovek je jednostavno pravi manijak. Vi zante da ja nisam ni video Karadžića i ja ne znam gde je", ovde je sad prekid u snimku. "Što se tiče Srebrenice i Žepe, on nam je rekao: Ja ne znam da li je to istina ili ne, gospodine predsedniče, ali mi vas samo obaveštavamo o tome sada. Dakle, on nam je rekao da je on pokušao da spreči da se tamo desi ono što se desilo, smatrao je to sramotom. Kad smo mu mi rekli da su u Srebrenici počinjeni ratni zločini, on se zapravo složio, on je rekao: Znam, dakle to uopšte nije sporno. Mi smo razgovarali sa zvaničnicima američke ambasade", generale Klark, da li se ovo slaže sa onim čega se vi sećate da se desilo na sastanku kod Tuđmana?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li je skrenuta pažnja drugih članova vaše delegacije da ste vi ovo sada rekli, odnosno da ste ovo čuli od optuženog u prisustvu jednog člana vaše delegacije, koji je sada na žalost mrtav?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, koliko se ja sećam, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I ukoliko sada pogledamo sledeću stranu, zapravo ne, pri dnu devete strane vidimo da se diskututovalo o odnosu između Karadžića i Mladića i onda stoji da je Holbruk rekao: "Preći ćemo na Perišića za minut. To je vrlo nejasno, pitao sam ga: kome je Mladić podređen, ko njemu zapoveda?, on je odgovorio: Ne znam da li je to istina ili ne, ponekad ja utičem na njega u ograničenim stvarima, ponekad ne mogu da utičem. O Srebrenici on tvrdi da nije imao nikakve veze sa tim, da je to pokušao da zaustavi, međutim to se dogodilo, i ja ga ne oslobodam odgovornosti". Da li se sećate, mi smo analizirali razgovore optuženog o Srebrenici i njegovo eventualno prethodno saznanje, da li znate kako su stajale stvari sa Perišićem, da li se nećate tu sećate?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Mislite da li je Perišić znao o Srebrenici?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Nikad nisam o tome razgovarao sa Perišićem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, onda su ovo Holbrukove reči?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ovo Holbruk govori sam za sebe. On kaže: "Preći ćemo na Perišića za minut," dakle, po meni se ovo tiče Miloševića, a ne Perišića.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. I sad molim da pređemo na stranu 12, ovde ste vi pokušali da kažete nešto o Mladiću. "Vi ste me zamolili da onda razgovaram sa Perišićem i ja sam to uradio". Vi niste nikad kasnije objasnili šta je Perišić rekao o Srebrenici. Prema tome, jedino što imamo ovde u zapisniku je ono što optuženi kaže o Srebrenici. Da li je to ono kako vi vidite stvari, generale Klark?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Tako je.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ovde ima još dosta stvari u ovom dokumentu, možda ću se na to kasnije vratiti, ali vidim koliko je sati i stoga ću sada da prekinem. Molim da se ovaj dokument uvrsti u dokazni materijal, jer po našem mišljenju on može da uđe u dokazni materijal kao prethodna izjava koja potvrđuje ono što je svedok rekao na svedočenju.

SUDIJA MEJ: Da li je ovo onaj isti dokument na koji se pozivao gospodin Tapušковиć?

TUŽILAC NAJS: Ne, to je drugi dokument.

SUDIJA MEJ: To je drugi dokument.

TUŽILAC NAJS: Mi nemamo ovo šta je gospodin Tapušковиć koristio, mi to nemamo na engleskom, to nije njegova greška. Dakle, ovo je dokument od 18. avgusta, a onaj koji je koristio gospodin Tapušковиć je od kasnijeg datuma.

SUDIJA MEJ: U redu. Molim da dodelimo broj. Molim vas da dodelite broj.

sekretar: 619, časni Sude.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, izvinjavam se.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapušковиć.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Sudije, ovaj moj dokument koji sam ja citirao je od 31. avgusta 1995. godine.

SUDIJA MEJ: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Generale, usput je bilo spomenuto kad je optuženi iznosio tvrdnje protiv vas, dakle, usput je bilo spomenuto nešto vezano za Mladićevu šapku. Da li želite nešto sad da kažete što bi ušlo u zapisnik, ili da ostavimo stvari onakvima kakve jesu?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam se sreo sa Mladićem da bih shvatio njihov stav. Ja sam dobio preporuke da se sastanem sa njim od jednog od mojih vojnih kolega koji je bio saveznik ambasadora Redmana. On je smatrao da treba da vidim stav i jedne i druge strane i ja sam se zato sastao sa Mladićem. Ja mislim da je to bilo sasvim ispravno. Ja nisam pokušavao da isprovociram ništa i mislim da bi bilo vrlo korisno da je Mladić pristao da potpiše mirovni sporazum, na šta on nije pristao.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste izneli komentar, generale, o tome kako je optuženi bio spreman, odnosno, bilo je verovatno da će on ispoštovati sporazum koji bi sačuvao postojeće stanje na terenu, koji bi Srbima ostavio onu teritoriju koju su već oni držali. I onda ste rekli par puta nešto o njegovoj veštini vođenja pregovora i kako je on mogao da se prebacuje lako iz jedne u drugu ulogu. Dakle, pošto ste vi bili sa optuženim više od 100 sati i imali ste dakle i priliku da ga pratite iz daljine, da li ste vi smatrali da je postojala neka nedoslednost u njegovom ponašanju u mirnodopsko vreme i u ratno vreme, ili ste smatrali pak da se on sve vreme dosledno držao?

SVEDOK KLARK – ODGOVORO: Ja smatram da je postojala jedna dosledna nit u njegovom ponašanju, koje je bila u skladu sa ciljevima onoga što se kolokvijalno zvalo Velikom Srbijom. A da li je to sad bio neki politički entitet ili ne, ja to ne znam, ali to je bila jedna ideja da je on bio zaštitnik srpskog naroda i da je imao pravo da govori i da postupa u njihovo ime, bilo u ratno vreme ili u vreme mira. U vreme kad smo mi počeli pregovore, taj entitet se raspadao i prema tome 1995. godine u njegovom interesu je bilo da traži da se obustavi rat, pre nego što stvari postanu suviše nepovoljne po njih.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li su se onda ovi pregovori izvodili, po vašem mišljenju, s tim na umu, da se dobije kako je god moguće podrška?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I dakle, da je to bilo iza ovog jedinstvenog cilja?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, tako se meni činilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su vama u jednom trenutku obećali da će biti istraga onoga što se desilo u Račku? Da li ste videli rezultat toga ikada?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne. Ja nisam nikada video rezultat, ali moram da priznam da, pošto mi je optuženi rekao da on zna kakav će rezultat postići ta istraga, da oni zaista ništa nisu mogli da urade. Činilo se da nema nikakve svrhe čekati rezultate te istrage. Ja se sećam da je bila jedna nezavisna istraga, mislim da ju je vodila jedna finska grupa i mislim da je njihov rezultat bio u skladu sa onim početnim komentarima ambasadora Vokera.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali ništa niste dobili od optuženog?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ne, nisam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Postavljeno vam je pitanje da li je bilo naširoko poznato u Evropi i u svetu preko medija da je došlo do masakra. Mislim da je ovo pitao jedan amikus. Da li vi prihvatate da je zaista bilo poznato da je to bio masakr? Ne, oprostite ovo ste rekli vi?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da. Ovde se radi o Račku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U tom slučaju povlačim pitanje, jer ja sam verovatno ovde nešto netačno zabeležio. Odgovarajući na pitanje amikusa vi ste govorili o nesrazmernom korišćenju sile od strane Srba protiv OVK-a. Kakve ste vi izvore imali, uopšteno gledano, za donošenje takvog suda?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ovo su bili pouzdani izvori američke obavestajne službe, plus izveštaji sa terena od posmatrača.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I tokom kog perioda ste dobijali te izveštaje?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Od proleća 1998. godine, pa sve dok se nisu operacije intenzivirane u martu 1999. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li ste vi zaključili da je vaš sud dosledan i ispravan, ili ste povremeno morali da ga revidirate zbog toga što je možda došlo do povećanja broja pripadnika OVK? Da li možete da se setite ili da nam objasnite kako ste došli do tog zaključka i onda delovali na osnovu tog zaključka?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Ja sam nastavio da zahtevam detaljne informacije o OVK-a, ali nikad nisam dobio neku konkretnu informaciju. Moj ruski kolega koji se nalazio u mom štabu je rekao da treba da budem veoma obazriv sa OVK-a, on je rekao da su oni bili povezani sa raznim međunarodnim organizacijama i da navodno imaju kontakte i sa Čečenima i tako dalje. Ja sam tražio da mi on dostavi te informacije, i on je to i uradio. Ali to što je on meni rekao nije potvrdilo tu optužbu, niti mi je to dalo informaciju koja bi išla u prilog tome da je opravdano koristiti onoliko silu koliko su oni koristili. Prema tome, ja nikad nisam dobio neku jasnu sliku o broju pripadnika OVK-a, o njihovoj jačini. Ali posle onih prvih akcija 19. i 20. marta postalo je jasno da je OVK-a imala veoma ograničene mogućnosti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Amikus vam je postavio pitanje o tome da li ste bili upoznati sa rizikom vezanim za bezbedne zone. I to je ono pitanje na koje sam hteo da se vratim kad sam napravio onu netačnu belešku, ali dakle, o kakvom se riziku ovde radilo, ko je bio izložen riziku i ko je izlagao ljude tom riziku?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Pa, to je jedno komplikovano pitanje i tu je bilo vođeno dosta diskusija. Ja nisam bio pristalica ovih bezbednih zona zato što su one zapravo osramotile dosta protagonista, i UN koje nisu bile u stanju da zaštiti te zone, koje nisu imale takav mandat, ni mogućnosti niti oružje neophodno da se one zaštite. I zapravo to je bila jedna od onih situacija kada je nedostajala i volja i mehanizmi koji su bili potrebni da se sprovede ta ideja o bezbednim zonama i da se te bezbedne zone zaštite. I to je bila jedna od onih priča o očuvanju mira o kojoj je se pričalo na sve strane i na kraju je sve to imalo jednu ogromnu političku simboliku, zato što je predstavljalo prisustvo bosanskog, muslimanskog stanovništva na teritoriji u istočnom delu Republike Srpske, gde su Srbi počeli etničko čišćenje 1992. godine i nisu ga završili u leto 1995. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodin Kej vas je nešto pitao o tome šta je lord Owen možda rekao ili mislio. Ako je lord Owen 1993. godine objasnio da je optuženi bio upoznat sa tim da postoji mogućnost da Srbi počine nasi-

lje u odnosu na nesrbe u tom području, da li bi to bio onaj rizik koga bi bila svesna međunarodna zajednica?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, to je verovatno mogao da bude taj rizik.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I na osnovu onoga što je rekao gospodin Kej i na osnovu onoga šta ste vi znali o optuženom, da li je to možda njemu bilo dostupno u smislu informacije, taj rizik da Srbi mogu da počine nasilje nad nesrbima u tom području?

SVEDOK KLARK – ODGOVOR: Da, mislim da je to tako, to je bila atmosfera u to vreme koje se ja sećam i bilo je onih koji su govorili da se Srbi nikad ne bi usudili da napadnu bezbednu zonu UN. U leto 1995. godine, ja se sećam da, kada su počeli ovi napadi na Žepu i kasnije na Srebrenicu, da je bilo puno onih u međunarodnoj zajednici koji su odbijali uopšte tu mogućnost kao realnu mogućnost.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ja mislim da je to sve što sam želeo da pitam, sem možda mogućnosti da se vrati na onaj materijal o generalu Šeltonu. Konsultujem se sa kolegama i izgleda da nema ničega više. Koliko ja shvatam situaciju, mi sada tražimo taj dokument, taj materijal, ali ne znam ništa više o tome. Znam da svedok mora da krene u 13.45 i mislim da svedok hoće da kaže nešto o tome ..

SVEDOK KLARK: Časni Sude, ukoliko smem da vas zamolim za jednu pauzu od pet minuta, da odem i da proverim, da vidim sa mojim advokatima kakav je status tog dokumenta. Bio bih vam zahvalan.

SUDIJA MEJ: Mi zapravo imamo nekih administrativnih pitanja kojima treba da se pozabavimo, ali u svakom slučaju treba da prekinemo sa radom i napustimo sudnicu u 13.45. Da li bi vam odgovaralo, generale, da vi sada izađete pa da se mi pozabavimo administrativnim pitanjima, i da se vi onda vratite da dovršimo?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ali ja moram da pokrenem jedno administrativno pitanje i to u prisustvu svedoka, a posle toga svedok može da ide. Dakle, ovo se tiče javnosti. Da li smem sada ovo da iznesem?

SUDIJA MEJ: Izvolite.

TUŽILAC NAJS: Svedoci kao što su general Klark, Klaus Nauman, lord Eš-
daun i tako dalje, kada izađu iz sudnice suoče se sa velikim interesovanjem
medija. Oni su kao javne figure izloženi tome, to je realno stanje stvari i za
razliku od ova druga dva svedoka, u ovom slučaju se ovaj materijal ne iznosi
istovremeno u javnost. On će da bude emitovan kasnije, posle eventualnih
izmena koje budu unete, i redigovanja i tako dalje. Ali svedok zna i oni koji
njega zastupaju znaju da nema nikakvih prepreka da se jučerašnje svedoče-
nje emituje televizijski i da se iznese transkript u javnost. Ja znam, dakle, da
je to tako vezano za jučerašnju sednicu i ne znam da li možete vi sada da
date svedoku dozvolu da već sada može sa medijima da razgovara o jučera-
šnjoj sednici?

SUDIJA MEJ: A kako je vaše mišljenje?

TUŽILAC NAJS: Naše mišljenje je da Sud može da ograniči objavljivanje
i diskusiju o ovome sve dok ceo materijal ne bude mogao da se objavi u
potpunosti, ali, dakle, to je naše trenutno mišljenje. Ovaj svedok je izložen
priličnom pritisku od strane medija i jasno je da će oni od njega očekivati da
makar nešto kaže. Prema tome, interesuje me vaše mišljenje.

SUDIJA MEJ: Mi ćemo to da razmotrimo.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Mi smatramo da bi bilo najbolje u pravnom smislu da se o sve-
mu tome ne govori sve do onog trenutka dok se to javno ne objavi. Kada će
se to javno objaviti, ja to ne znam, ali generale, u vezi sa tim možete da se
posavetujete sa Tužilaštvom budući da će oni znati kada će to biti.

TUŽILAC NAJS: Možda će predsednik Sekretarijata (Registry) moći da nam
kaže. Ne bih hteo da se izlećem, ali mi se čini da bi to moglo da bude u
četvrtak.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, da li bih ja mogao nešto da kažem?

SUDIJA MEJ: Izvolite.

SVEDOK KLARK: Ja ću zatražiti dopuštenje od Suda da mi se odobri da go-
vorim, ne o konkretno detaljima, ali uopšteno, dakle, o sudnici, o atmosferi,

o proceduri, o načinu, o opštim pitanjima, jer jednostavno nema načina da ja izađem odavde i da ništa ne kažem. To sam to rekao juče, ali ne mogu i danas to da kažem. Ja nisam ista javna ličnost u smislu generala Naumana i gospodina Ešdauna, uz svo dužno poštovanje, ja sam politički kandidat u Sjedinjenim Američkim Državama i to za najviši položaj u zemlji. Mi smo sada u sred neverovatnog istorijskog događaja u vezi sa hapšenjem Sadama Huseina (Saddam Hussein). Postoji veliko interesovanje da se shvati posao Međunarodnog krivičnog suda, i šta se dešava kad se neki predsednik države izvede pred lice pravde i tako dalje. Dakle, radi se o veoma čudnom trenutku i relevantno je da kada izađem iz ove sudnice govorim o nekim uopštenim stvarima, naravno ne o detaljima o direktnom ispitivanju. Većina svega toga se ionako nalazi u mojoj knjizi što je već dostupno javnosti.

(Pretrsko veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Nismo u mogućnosti da damo definitivan odgovor o tome kada će se ovo javno objaviti van onog prvobitnog naloga. Stoga generale, mi ćemo vam naravno odobriti da se osvrnete na uopštena pitanja, onako kako ste to malopre rekli.

SVEDOK KLARK: Puno vam hvala.

sekretar: Mikrofon nije uključen.

TUŽILAC NAJS: Možda će svedoku trebati pet minuta pauze. Ja bih hteo da kažem da to što sam ga ja poredio sa generalom Naumanom i gospodinom Ešdaunom, da to nisam mislio ni na kakav omalovažavajući način, jednostavno sam napravio jedno poređenje. Dakle, mislio sam na to da on ne treba da bude uskraćen, da ne treba da mu se uskrate prava. Možda bi mu sad trebalo dodeliti pet minuta pauze?

SUDIJA MEJ: Da, generale, izvolite.

SVEDOK KLARK: Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Jedno administrativno pitanje koje smo zamoljeni da razmotrimo u vezi dokaza. Radi se o sledećem, gospodin Kej je pomenuo UN rezolu-

cije, razne rezolucije i to 1199, 1160, 1239 i 1203. Mislim da gospodin Kej verovatno ima sve te rezolucije i da će ih ponuditi u dokazni materijal.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, imam ih ovde.

SUDIJA MEJ: Mislim da bi trebalo da nose oznaku "C".

sekretar: U redu. Nosiće oznaku C 25.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, sećam se da sam u jednom trenutku pomenuo mogućnost da bi možda trebalo sve rezolucije staviti u biblioteku, sećam se da sam baš upotrebio tu reč "biblioteka", a da je to izazvalo i uzdahe kod Pretresnog veća i kod ostalih, da je taj predlog odbačen. Ja ipak mislim da će toga još biti u određenom trenutku.

SUDIJA MEJ: Pa, možda bi i mogli da ih u određenom trenutku spakujemo sve zajedno, ne baš kao biblioteku, ali kao jedna zbirka, to da. Postoji još jedno pitanje, a to je nalog Sekretara koji je pomenuo optuženi. Da li vi želite još nešto da kažete?

TUŽILAC NAJS: Pa hteo bih da kažem još nešto, radi se o jednom drugom pitanju koje nije vezano za ovo, a tiče se optuženog. Optuženi je u jednom trenutku predočio fotografiju navodnih zverstava koja je počinila OVK. Moguće je da on ima i druge fotografije. Možda bi on mogao da stavi ta dokumenta na raspolaganje Tužilaštvu, jer on bi trebao da zna da Tužilaštvo ovde, to optuženi može i da vidi, da tužilac, dakle, glavni tužilac vodi istrage protiv svih strana i naravno da su svi dokazi od pomoći. E sada, možda to nije relevantno za ovaj ovde predmet, ali ukoliko on želi, mogao bi da nam predoči taj materijal i to bi bilo korisno tužiocu u vezi u sa istragama protiv počinilaca iz redova OVK.

SUDIJA MEJ: Optuženi je to čuo.

TUŽILAC NAJS: Ali nemam ništa u vezi sa sekretarijatom, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Evo, obaveštava me sekretar Suda da je ovaj registrator sa rezolucijama UN-a označen brojem 547. Možda bi to neko mogao da pogleda i da vidi da li to može malo bolje da se organizuje. Ali, u svakom slučaju,

gospodine Najs, optuženi je čuo šta ste vi rekli, dakle, ono što ste predložili. Vi ste hteli da pokrenete pitanje o nalogu Sekretarijata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Hoću prvo da se osvrnem na ovo što kaže gospodin Najs, da oni navodno vode istragu o svim zločinima. Vode istragu o svim zločinima, onda imate prvo onu sliku na kojoj je Klark i Hašim Tači (Hashim Thaqi) i onaj Čeku (Agim Ceku) i svi ostali koji su komandovali tim zločinima. A ove slike koje sam pokazao, imam ime tog čoveka koji drži glave i imena ovih Srba čije su glave odsečene, dakle i fotografije koje sam želeo da mu ovde pokažem, jer su to njegovi saveznici s kojima se on udružio, ali na žalost vi ne vodite istrage o zločinima ...

SUDIJA MEJ: Čuli ste šta je Tužilaštvo reklo, dakle, ukoliko im date ta dokumenta, oni će to istražiti. Na vama je da li ćete to da im date ili ne. Vreme nam je veoma ograničeno, da li vi želite da pokrenete pitanje u vezi sa Sekretarijatom, ili želite time sutra da se pozabavimo?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam to pokrenuo već juče i nemam tome šta da dodam. Vi ste videli taj nalog. Meni je zabranjeno da imam posete, meni je zabranjeno da komuniciram telefonom. Prema tome, tražio sam od vas da ukinete taj nalog, mislim da je apsolutno u suprotnosti sa elementarnim ljudskim pravima koja mi pripadaju.

SUDIJA MEJ: Sekretarijat je odredio određenu proceduru u slučaju ovakvih žalbi, a to je da se vi pismeno obratite, a onda će predsednik odlučiti po tom pitanju. Dakle, postoji određena procedura koju bi trebali da sledite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodina Mej, da se nekome pismeno obraćam, ja sam se ovim putem obratio javnosti da ukažem jedno veoma teško kršenje mojih ljudskih prava, a vi možete da radite šta god hoćete.

SUDIJA MEJ: Ne, nećete sada zloupotrebiti sudsku proceduru tako što ćete držati govore. Gospodine Najs, malo nam je vremena ostalo, svedok nije u sudnici.

TUŽILAC NAJS: Pa evo, poslaću kurira po njega, evo gospodin Šin bi to mogao da bude u ovom slučaju. Mi ovde imamo jedan dokument koji je sad poslat iz Sjedinjenih Američkih Država, ne znam da li će svedok želeti da se

i taj dokument predoči, da li to potpada pod onaj deo kada je rekao da ima još materijala kojim bi želeo da pokrepi onaj jedan deo. Sačekaćemo dok se on ne vrati da vidimo. Generale Klark, ja ovde imam jedan dokument koji je poslat faksom, moguće da je to dokument za koji želite da ga predočite sudijama. Ako želite, ja ću vam dati ovaj dokument da ga pročitate, a onda će postati dokaz.

SVEDOK KLARK: U redu, ali ja nisam video taj dokument.

TUŽILAC NAJS: Pa, možda je bolje prvo da ga pogledate.

SVEDOK KLARK: Časni Sude, molim da mi se dozvoli da ovo pročitam za zapisnik.

SUDIJA MEJ: U redu.

SVEDOK KLARK: Ovo je izjava bivšeg predsednika Bila Klintona: "Suprotno onome što tvrdi gospodin Milošević, general Vesli Klark je izvršio politiku NATO-a čiji je cilj bio da se spreči etničko čišćenje na Kosovu i to je čovek sa velikim integritetom i odlučnošću". I ja molim da se ovo uvrsti u dokazni materijal.

SUDIJA ROBINSON: Koji datum nosi taj dokument?

SVEDOK KLARK: Datum je 16. decembar 2003. godine.

SUDIJA ROBINSON: U redu.

SUDIJA MEJ: Molim da se dodeli novi dokazni broj.

sekretar: Dokazni predmet 617, tabulator 7, časni Sude.

TUŽILAC NAJS: Imamo još jedno tehničko pitanje, ne znam da li u svetlu unakrsnog ispitivanja treba da uvrstimo bilo koji deo iz knjige "Moderno ratovanje" ili ne. Čini mi se da je već sve bilo pokriveno u toku svedočenja, ali na Sudu je da odluči.

(Pretno veće se savetuje)

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej?

SUDIJA MEJ: Gospodine Milošević, nemamo više puno vremena, ali kažite, o čemu se radi?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja hoću da kažem upravo, s obzirom da ste mi onemogućili da svedoka pitam o njegovim zločinima, vi sada uvrščujete nekakvo pismo ...

SUDIJA MEJ: Ne, svakako ovo više nećemo slušati i vi dobro znate da ovim zloupotrebljavate postupak. Već smo ranije odlučili da nećemo da usvojimo knjigu ukoliko bude svedočenje uživo, a imali smo takvo svedočenje. Prema tome, sem ukoliko ne bude nekih promena o kojima ćemo vas obavestiti, stvari ostaju ovakve kakve jesu. Da li još neko želi nešto da pokrene?

TUŽILAC NAJS: Ne, hvala.

SUDIJA MEJ: Generale, žao mi je što ste morali da čekate. Vi ste ovim završili vaše svedočenje. Hvala vam što ste došli pred Međunarodni sud da svedočite. Sada možete da idete. Hvala vam.

SVEDOK KLARK: Hvala vam, časni Sude. Jako sam zadovoljan što sam dobio priliku da predstavim svoje podatke i svoje gledište pred ovim sudom.

SUDIJA MEJ: Prekidamo sa radom. Nastavljamo sutra u 9.00.